

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН УЛУТТУК БАНКЫ

2021-жылдын III чейреги үчүн акча-кредит саясаты жөнүндө отчет

**Бишкек
2021-жылдын ноябрь айы**

Акча-кредит саясаты жөнүндө отчет Улуттук банк тарабынан чейрек сайын жарыяланып турат. Инфляциянын негизги факторлорун иликтөөлөргө жана болжолдоолорго, ошондой эле тышкы чөйрөдөгү жана Кыргыз Республикасындагы экономикалык жагдайдын өнүгүүсүнө баа берүүлөргө негизделген акча-кредит саясаты боюнча Улуттук банктын чечимдери жөнүндө коомчулукка маалымат берүү ушул отчеттун максаты болуп саналат.

Кыргыз Республикасындагы акча-кредит саясаты

Тиешелүү акча-кредит саясатын жүргүзүү аркылуу баа туруктуулугуна жетишүү жана аны колдоо **акча-кредит саясатынын максаты** болуп саналат.

Акча-кредит саясатынын негизги инструменти – Улуттук банктын эсептик чени. Жүргүзүлүп жаткан акча-кредит саясатын өркүндөтүү жана натыйжалуулугун арттыруу максатында, 2014-жылы Улуттук банк акча-кредит саясатынын жаңы негизине өткөн, ага ылайык Улуттук банктын эсептик чени акча рыногундагы каражаттар наркынын көрсөткүчү болуп саналат. Акча-кредит саясатынын операциялык багыты катары акча рыногунун кыска мөөнөттүү пайыздык чендери эсептелет. Жаңы негизге өтүү максаты катары банктар аралык кредиттик ресурстар рыногун өнүктүрүүгө жана экономиканын реалдуу секторун колдоого багытталган акча-кредит саясатынын пайыздык каналынын ишинин таасирин күчөтүү саналат.

Акча-кредит саясатынын сандык көрсөткүчү – инфляцияны орто мөөнөттүү мезгилде 5-7 пайыз чегинде кармап туруу. Акча-кредит саясатын иштеп чыгуу жана аны ишке ашыруу акча-кредит саясатынын орто мөөнөттүү мезгилге каралган негизги багыттарынын алкагында жүзөгө ашырылат.

Улуттук банктын акча-кредит саясаты келечекке багытталган саясат болуп саналат, анткени, акча-кредит саясаты жагында кабыл алынган чечимдердин өлкөнүн негизги макроэкономикалык көрсөткүчтөрүнө таасири белгилүү бир лаг менен жүргүзүлөт. Акча-кредит саясаты Кыргыз Республикасында жана тышкы чөйрөдө экономикалык жагдайдын өнүгүшү боюнча макулдашылган жана экономикалык жактан негизделген болжолдоолордун натыйжасында алынган, кыска мөөнөттүү жана орто мөөнөттүү мезгилдерге каралган инфляция боюнча болжолдоолордун негизинде иштелип чыгат.

Коммуникациялык саясат Улуттук банктын акча-кредит саясатынын негизги инструменттеринин бири болуп саналат. Калкка маалымат берүү жана тиешелүү инфляциялык күтүүлөрдү калыптандыруу максатында, Улуттук банк тарабынан үзгүлтүксүз негизде пресс-релиздер чыгарылып, акча-кредит саясаты маселелери боюнча пресс-конференциялар өткөрүлүп турат. Улуттук банктын өлкөдөгү күндөлүк жана күтүлүп жаткан макроэкономикалык жагдай боюнча баа берүүсү Акча-кредит саясаты жөнүндө отчетто ар бир чейректин үчүнчү айынын башталышында жарыяланып турат. Улуттук банк Башкармасынын эсептик чен өлчөмү маселеси боюнча отурумдарынын графиги банктын расмий интернет-сайтында жарыяланат.

2021-жылдын III чейреги үчүн акча-кредит саясаты жөнүндө отчет Улуттук банк Башкармасынын 2021-жылдын 29-ноябрындагы № 2021-П-07/65-1-(ДКП) токтому менен жактырылган.

Мазмуну

1-глава. Тышкы чөйрө	5
1.1. ЕАЭБге мүчө өлкөлөрдүн жана соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдүн экономикалык өнүгүүсү	5
1.2. Дүйнөлүк товардык-чийки зат рыноктору	10
2-глава. Макроэкономикалык өнүгүү	14
2.1. Товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр рыногунда суроо-талап жана сунуш	14
2.2. Тышкы сектор	18
3-глава. Акча-кредит саясаты	20
3.1. Акча-кредит саясатын ишке ашыруу	20
3.2. Финансы рыногунун инструменттери	25
3.3. Монетардык индикаторлор динамикасы	29
4-глава. Инфляция динамикасы	31
4.1. Керектөө баа индекси	31
4.2. Болжолдоону факты менен салыштыруу	32
4.3. Инфляциялык күтүүлөр	32
5-глава. Орто мөөнөткө каралган болжолдоолор	34
5.1. Тышкы чөйрө жөнүндө божомолдор	34
5.2. Орто мөөнөткө каралган болжолдоо	37
1-тиркеме. Негизги макроэкономикалык көрсөткүчтөр	42
2-тиркеме. Глоссарий	43
3-тиркеме. Кыскартылган сөздөрдүн тизмеси	45

Резюме

COVID-19 вирусунун жаңы учурларына каршы киргизилген чектөө чараларынан улам дүйнөлүк экономиканын калыбына келиши басаңдаган. Азык-түлүк товарларына жана чийки затка суроо-талаптын кескин өсүшүнүн алкагында глобалдуу логистикалык багыттагы көйгөйлөр буга чейинки чейректе байкалган дүйнөлүк инфляциялык процесстерди күчөтүүдө. Дүйнөлүк товардык-чийки зат рынокторундагы баалардын өсүшүнүн уланышы жана соода боюнча өнөктөш өлкөлөрдө инфляциянын тездеши Кыргыз Республикасында баа динамикасына кыйла терс таасирин тийгизүүдө.

Кыргыз Республикасында экономиканын калыбына келүүсү жагында алгылыктуу тенденция байкалууда. 2021-жылдын январь-сентябрь айларында ИДӨнүн өсүш арымы 2020-жылдагы ушул эле мезгилге караганда 0,1 пайызды түзгөн. “Кумтөр” алтын кенин казып алуу ишканаларында өндүрүш көлөмүнүн кыскарышы Кыргыз Республикасынын экономикасынын толугу менен калыбына келүүсүн кечендеткен фактор катары болгон. Мында, “Кумтөр” алтын кенин казып алуу ишканаларын эске албаганда, ИДӨнүн өсүш арымы бүтүндөй III чейрек ичинде 3,6 пайыз деңгээлинде сакталып турган.

2021-жылдын III чейрегинде соода балансы импорттук сыяктуу эле, экспорттук операциялардын да өсүшүнүн таасири астында түптөлгөн. Импорттун өсүшү 46,1 пайызды түзгөн, ал эми экспорт 10,8 пайызга жогорулаган. Жыйынтыгында өлкөнүн соода балансынын тартыштыгы 729,9 млн АКШ доллары өлчөмүндө түптөлгөн. Тышкы соода жүгүртүү көлөмү 32,8 пайызга жогорулап, 2,0 млрд АКШ долларын түзгөн. 2021-жылдын III чейрегинде акча которуулар көлөмү 2020-жылдагы ушул эле көрсөткүчкө салыштырганда 4,1 пайызга өскөн.

2021-жылдын январь-сентябрь айларынын жыйынтыгы боюнча алдын ала алынган маалыматка ылайык, мамлекеттик бюджеттин профицити 3,7 млрд сомду же ИДӨгө карата 0,8 пайызды түзгөн (2020-жылдын ушул эле мезгилинде бюджет тартыштыгы 15,6 млрд сом же ИДӨгө карата 3,7 пайыз өлчөмүндө түптөлгөн). Мамлекеттик бюджеттин баштапкы профицити¹ 10,4 млрд сом же ИДӨгө карата 2,2 пайыз өлчөмүндө калыптанган. Салыктык жана салыктык эмес кирешелердин бюджет кирешесинин өсүшүнө алгылыктуу салым кошуусу уланууда (тиешелүүлүгүнө жараша 33,3 жана 9,5 пайыздык пункт).

2021-жылдын сентябрь айынын акырына карата абал боюнча керектөө бааларынын өсүшү өтүп жаткан жылдын башталышынан тартып 6,5 пайызды түзгөн (жылдык мааниде инфляция 13,5 пайыз). Баалардын өсүшүнө олуттуу салымды азык-түлүк товарлары кошкон, алардын ичинен азык-түлүк товарларынын төрт түрүнө баалардын жогорулашы өсүштүн негизги бөлүгүн түзгөн: эт, күн карама майы, кант жана нан. Өтүп жаткан жылдын башталышынан бери топтолуп келген инфляциянын 40 пайызынан көбү жогоруда аталган товарларга баалардын өсүшү менен шартталган.

Монетардык саясат буга чейин жүргүзүлүп келген багытта улантылууда. Акча рыногунда жагдай туруктуу катары сакталып турат. Кыска мөөнөттүү пайыздык чендер жогорулап, пайыздык чек чегинде түптөлгөн. Отчеттук мезгил ичинде банк системасында буга чейинки төмөндөөдөн кийин үстөк ликвиддүүлүк көлөмүнүн өсүш арымы байкалган. Мындай шарттарда банктар аралык кредиттик ресурстар рыногунда кыска мөөнөттүү сегментте банктардын жигердүүлүгү кыскарып, ачык рынокто кыска мөөнөткө жайгаштырууларга кызыгуулар арткан. Ошону менен бирге, экономиканы кредиттөөнүн алгылыктуу динамикасы жана банктардын депозиттик базасынын артышы сакталууда.

¹ Баштапкы тартыштык/профицит – мамлекеттик карызды тейлөө боюнча пайыздык төлөмдөр суммасын эске алуусуз мамлекеттик бюджет кирешелеринин мамлекеттик бюджет чыгашаларынан артышы.

1-глава. Тышкы чөйрө

1.1. ЕАЭБге мүчө өлкөлөрдүн жана соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдүн экономикалык өнүгүүсү

Отчеттук мезгилде Кыргыз Республикасынын соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрүнүн көпчүлүгүндө экономиканын калыбына келүү арымынын басаңдагандыгы жана керектөө бааларынын кескин өсүшү байкалган.

2021-жылдын III чейрегинде Россиянын экономикасында COVID-19 жайылышына каршы чектөө чараларынын күчөтүлүшүнүн алкагында өсүш арымы басаңдагандыгы байкалган.

Казакстан экономикасында алгылыктуу өсүш динамикасы уланган, бирок кароого алынган мезгил ичинде инфляция кескин түрдө тездеген.

Беларусияда ички дүң өнүмдүн өсүш арымы басаңдоодо, баалар андан ары да жогорулоодо.

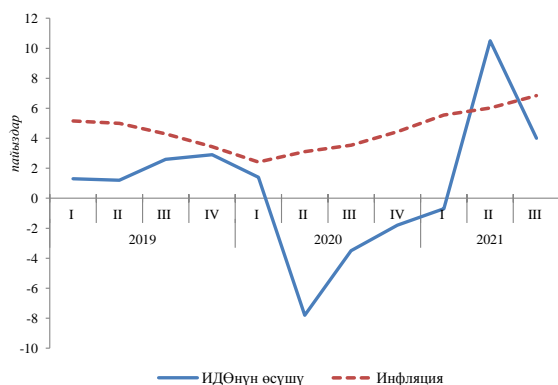
Арменияда керектөө жигердүүлүгү мурда күтүлгөндөн да кыйла арымдуу өскөн. Ал эми инфляция өлкө ичинде жана тышкы сектордо проинфляциялык таасирлердин сакталып турушунун алкагында күч алган.

Кытай экономикасынын өсүшү III чейректе басаңдаган, бул Кытай Эл Республикасынын соода боюнча өнөктөштөрү жана глобалдуу финансы рыноктору арасында кооптонууларды жаратууда. Мамлекет тарабынан керектөө бааларынын ооздукталышынын жана энергетикалык кризистен, аралык жана чийки зат товарларын сунуштоодогу үзгүлтүктөрдөн жана энергия продукцияларына жана курулуш материалдарына баалардын өсүшүнөн улам өндүрүүчүлөрдүн чыгымынын өсүшүнүн алкагында өндүрүүчүлөрдүн баалары жана керектөө баалары ортосунда олуттуу ажырым байкалган.

АКШда COVID-19 вирусуна байланыштуу орун алып турган кооптонуулардын алкагында чектелген сунуштан жана жогору суроо-талаптан улам экономиканын калыбына келүүсү бир аз басаңдаган. Ошол эле учурда, дүйнөлүк рынокто чийки зат жана азык-түлүк товарларына баалардын өсүшүнүн алкагында, ошондой эле логистикалык проблемалардын орун алып турушунан улам бир катар товарды сунуштоо көлөмү чектелүү болгондуктан, АКШда инфляция күч алган.

Россия

1.1.1-график. Россияда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүш динамикасы
(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Булагы: Россия Федерациясынын Экономиканы өнүктүрүү министрлиги, «Блумберг» МА, Росстат

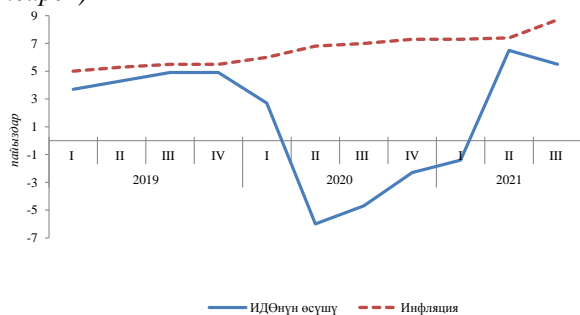
Отчеттук чейректе Россия экономикасынын өсүш арымы басаңдагандыгы байкалган, ал кайрадан бирдей өсүш багытына кайтып келгендиги менен мүнөздөлгөн. Россия Федерациясынын Экономиканы өнүктүрүү министрлигинин маалыматы боюнча, ИДӨнүн өсүш арымы июль жана август айларындагы тиешелүүлүгүнө жараша 3,7 жана 5,0 пайыздан кийин сентябрь айында жылдык мааниде 3,4 пайызды түзгөн. 2021-жылдын III чейрегинде ИДӨнүн өсүш арымы жылдык мааниде 4,0 пайызды түзгөн. Россия банкынын маалыматына ылайык, отчеттук мезгилде өсүш арымынын басаңдашына начар

түшүм алуу жана мал жандыктары арасында инфекциялык оорунун тарап кетүү жагдайы тийгизген. Мында, керектөө суроо-талабы экономикалык өсүшкө негизги алгылыктуу таасирин тийгизүүсүн уланткан. Өз кезегинде, керектөө жигердүүлүгүнө кредиттөө көлөмүнүн тез арымда өсүшү, бир жолку бюджеттик төлөмдөр, айкын эмгек акылардын өсүшү салым кошкон. Улам өсүп жаткан ички жана тышкы суроо-талап, ошондой эле жогору корпоративдик пайда инвестициялык жигердүүлүктүн сакталышына шарт түзгөн. Ошол эле учурда кызмат көрсөтүү чөйрөсүнүн калыбына келишине татаал эпидемиологиялык жагдай таасирин тийгизген.

Росстаттын маалыматы боюнча Россияда инфляция 2021-жылдын III чейрегинде өткөн жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 6,9 пайызды түзгөн, 2021-жылдын сентябрь айында анын жылдык мааниси 0,7 пайыздык пунктка, 7,4 пайызга чейин өскөн. Россия банкынын маалыматы боюнча, өсүштүн үчтөн экисине жакыны бир жолку факторлордун негизинде түптөлгөн: жашылча-жемиш продукциясына баалардын өсүшүнүн күч алышы, билим берүү жана чет өлкө туризми кызматтарына баалар динамикасында база эффекти. Баалардын жылдык өсүшүнүн кыйла олуттуу тездешти “азык-түлүк товарлары” тобу боюнча белгиленип, ал 9,2 пайызды түзгөн (август айына салыштырганда 1,5 пайыздык пунктка). Азык-түлүктөн башка товарларга баалардын жылдык өсүш арымы 8,1 пайызды (+0,1 п.п.), кызмат көрсөтүүлөргө – 4,2 пайызды (+0,4 п.п.) түзгөн.

Казакстан

1.1.2-график. Казакстанда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүш динамикасы (өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Булагы: Казакстан Республикасынын статистика боюнча агенттиги, Улуттук банктын эсептөөлөрү

түзгөн. Кызмат көрсөтүү секторунун калыбына келүүсү, экспорттун тез арымда өсүшүнүн эсебинен соода балансынын бекемделиши жана өндүрүү ишин жүргүзбөгөн тармактарда жогору инвестициялык жигердүүлүк экономиканын өсүш динамикасынын калыбына келишине олуттуу таасирди тийгизген.

Казакстан Республикасынын Стратегиялык пландаштыруу жана реформалар боюнча агенттигинин Улуттук статистика бюросунун маалыматы боюнча кароого алынган мезгилде инфляциянын тездешти уланган. Сентябрь айынын жыйынтыгы боюнча Казакстанда инфляция жылдык мааниде 8,9 пайызды түзгөн, ал эми июнь айында ал 7,9 пайыз деңгээлинде катталган. Сентябрь айында баалардын өсүшүнө азык-түлүк товарлары негизги салымды кошуп, алардын өсүш арымы июнь айындагы 10,6 пайыздан 11,5 пайызга чейин жеткен. Дүйнөлүк суроо-талаптын жигердүүлүгүнүн жана сунуш көлөмүнүн чектелгендигинин алкагында куш эттеринин жана уй этинин кымбатташы, ошондой эле ички өндүрүүчүлөрдүн бааны жогорулатышынан улам сүт азыктарынын кымбатташы азык-түлүк инфляциясынын күч алышына түрткү берген. Ошол эле учурда буга чейин жигердүү өсүш байкалган кантка, майларга жана тоң

Кароого алынган мезгилде Казакстан экономикасынын алгылыктуу өсүш арымы уланган.

Өтүп жаткан жылдын январь-сентябрь айларында ИДӨнүн өсүшү 3,4 пайызды түзгөн (өткөн жылдын ушул эле мезгилинде 2,8 пайызга төмөндөө белгиленген). Отчеттук мезгил ичинде реалдуу сектордо өсүш арымынын сакталып турушу байкалган, атап айтканда иштеп чыгаруу өнөр жайы чөйрөсүндө өндүрүш көлөмү 5,7 пайызга, курулуш көлөмү – 9,7 пайызга өскөн жана айыл чарбасында өсүш 1,4 пайызды

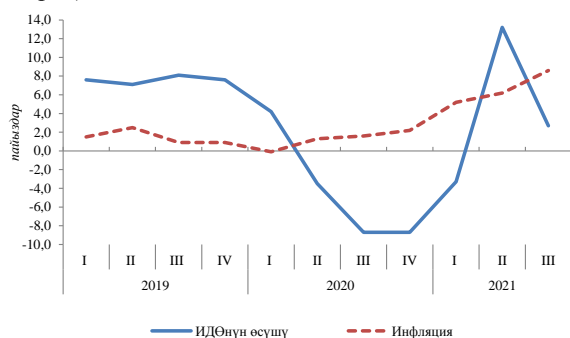
майларга баанын өсүшү басандаган. Азык-түлүктөн башка жылдык инфляция сентябрь айында 7,5 пайызга чейин жогорулаган (2021-жылдын июнь айында – 6,9 пайыз). Сунуштоо учурунда келип чыккан үзгүлтүктөргө, импорттук сунуштоолорго баалардын жогорулашына жана калктын реалдуу кирешесинин калыбына келишинен улам суроо-талаптын өсүшүнө байланыштуу өзгөчө үй тиричилигинде колдонулуучу товарларга, курулуш материалдарына жана КММга баалар өскөн. Сентябрь айында акы төлөнүүчү кызматтарга баалар 6,8 пайызга чейин тездеген (2021-жылдын июнь айында – 5,6 пайыз), бул негизинен окуу жайларын ачуунун жана бардык билим берүү кызматтарына баалардын жогорулашынын натыйжасында келип чыккан. Жөнгө салынуучу кызматтарга тарифтердин өсүш арымы суу менен камсыздоо кызматтарына баалардын төмөндөшүнөн кийин бир аз басандаган.

Каастан Республикасынын Улуттук банкы III чейрек ичинде негизги ченди эки ирет 9,00дөн 9,25ке чейин, андан кийин 9,50гө чейин, ал эми акыркы жолу октябрь айында – 9,75ке чейин жогорулаткан. Жогорулатуу чечими экономикада проинфляциялык басым сакталып тургандыктан, дүйнөлүк рыноктордо баалардын өсүшүнөн, соода боюнча өнөктөш өлкөлөрдө инфляциянын күч алышынан жана өлкө ичинде жогору инфляциялык күтүүлөрдөн улам кабыл алынган.

Армения

1.1.3-график. Арменияда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүш динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Булагы: Армениянын Улуттук статистика кызматы, «Блумберг» МА, Армян Республикасынын Борбордук банкы

2021-жылдын III чейрегинде Арменияда керектөө жигердүүлүгү өндүрүштүк потенциалдан артып, өсүшкө ээ болгон. Коронавирустун жаңы штаммы тез арымда жайылгандыгына карабастан, Армениянын негизги өнөктөш өлкөлөрүндө экономикалык жигердүүлүктүн калыбына келиши жана алгылыктуу суроо-талап динамикасы өлкө экономикасына алгылыктуу таасирди тийгизген, ага өзгөчө чет өлкөдөн акча которуулар агымынын олуттуу көлөмү жана жеке жыйымдардын кыскарышы кыйла таасирин тийгизген. Алдын ала маалыматтарга ылайык, 2021-жылдын январь-сентябрь айларында Арменияда

экономикалык жигердүүлүк көрсөткүчү 4,4 пайызга өскөн. Өсүш айыл чарбасын жана электр энергия өндүрүшүн кошпогондо, калган бардык тармактарда катталган, ошол эле учурда инвестициялык жигердүүлүк орточо деңгээлде сакталып турган.

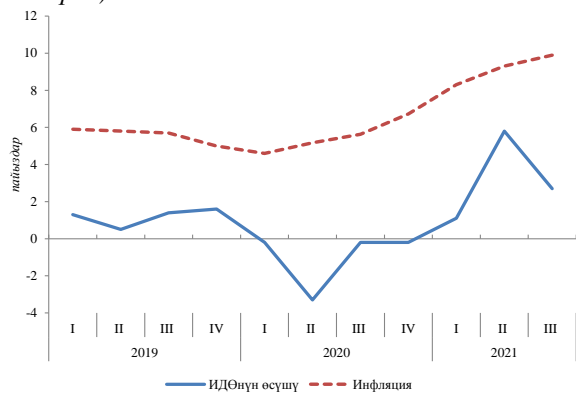
Арменияда инфляция 2021-жылдын июнь айындагы 6,5 пайыздан 2021-жылдын сентябрь айында жылдык мааниде 8,9 пайызга чейин тездеген (бир жыл мурда 1,4 пайыз), бул кызмат көрсөтүүлөргө тарифтердин 1,6 пайызга жогорулашынан улам азык-түлүк товарларына баалардын 14,7 пайызга жана азык-түлүктөн башка товарларга баалардын 9,9 пайызга кымбатташынын эсебинен шартталган. Проинфляциялык факторлор катары мурдагыдай эле дүйнөлүк товарларды сунуштоонун кечиктирилиши жана жогору инфляциялык күтүүлөр катталган.

Жогору инфляциялык чөйрөнүн алкагында Армения борбордук банкы жылдын башталышынан тартып негизги ченди беш жолу жогорулаткан: 5,25 пайыздан 7,25 пайызга чейин. Жөнгө салуучу, өткөн жылдын акырынан тартып ырааттуу, келечекке багыт алуу менен акча-кредиттик шарттардын күчөтүлүшү суроо-талаптын озгон арымын жөнгө салууга жана инфляцияны ооздуктоого жетиштүү таасир тийгизип жаткандыгын белгилеген. 2021-жылдын акырына чейин инфляция жогору деңгээлде

каттала тургандыгы, ал эми 2022-жылы 4,0 пайыз максаттуу көрсөткүчкө жакындап, орто мөөнөттүү келечекте ага жакын мааниде орун ала тургандыгы күтүлүүдө.

Беларусь

1.1.4-график. Беларусияда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүш динамикасы (өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Булагы: Беларус Республикасынын Улуттук статистикалык комитети

Беларусиянын экономикасы жай арымда болсо да өсүшүн уланткан, 2021-жылдын III чейрегинин жыйынтыгы боюнча өсүш 2,7 пайызга чейин басаңдаган.

Сентябрь айында ИДӨнүн өсүшү 1,0 пайыздан төмөн сакталган, бул агрардык өндүрүштүн 14,0 пайызга жакын кыскарышына байланыштуу болгон. Евразия өнүктүрүү банкынын аналитиктеринин пикири боюнча алгылыктуу динамика маалымат жана байланыш секторунда байкалууда, анын дүң кошумча наркы тогуз ай ичинде 9,6 пайызга чейин жогорулаган. Өсүш арымы Евразия өнүктүрүү банкынын адистеринин пикири боюнча, бир катар

батыш өлкөлөрдүн чектөөлөрүнүн азырынча өндүрүшкө олуттуу таасир тийгизбей тургандыгын билдирүүдө. Беларусияда өнөр жай өндүрүшүнүн өсүшү июль айындагы 3,7 пайыздан кийин жана август айындагы 2,7 пайыздан кийин 2,3 пайыз деңгээлинде сакталып турат. Инвестициялар сентябрь айында терс өсүш арымын көрсөткөн – 9,1 пайызга төмөндөө. Аналитиктердин пикири боюнча коронавирус мезгилинде бул жогору белгисиздиктин натыйжасынан болушу ыктымал. Чекене соода жүгүртүү да анча жогору эмес – 1,7 пайыз. Евразия өнүктүрүү банкы товарларды керектөөгө калктын кирешесинин өсүшүнүн басаңдашы, ошондой эле пандемиянын келип чыгышы мүмкүн болгон кезектеги толкуну да таасирин тийгизиши ыктымал.

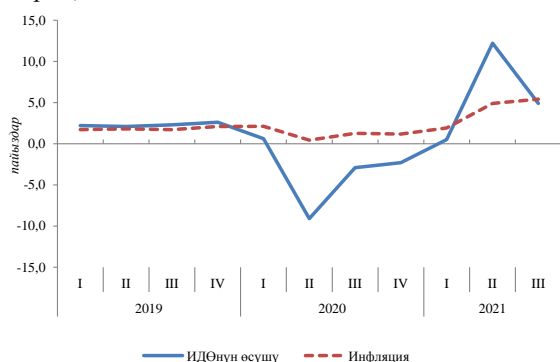
Сентябрь айында Беларусияда керектөө баа индекси 2020-жылдагы ушул эле мезгилге салыштырганда 10,2 пайызга жогорулаган. Жылдык мааниде алганда азык-түлүк – 11,2 пайызга, азык-түлүктөн башка товарлар – 10,3 пайызга, ал эми кызмат көрсөтүүлөр – 8,5 пайызга кымбаттаган. Беларусияда жылдык инфляциянын тездеши туруктуу негизде жөнгө салынып турган баалар (тарифтер) чөйрөсүндө кабыл алынган чечимдер, азык-түлүктөн башка товарлар рыногунда баалардын өсүшү, ошондой эле азык-түлүккө дүйнөлүк баалардын басымы сакталып тургандыгы менен шартталган.

Алгач расмий болжолдоолорго ылайык 2021-жылга карата инфляция үчүн чек 5,0 пайыз чегинде белгиленген, андан кийин Беларусия Улуттук банкы 2021-жылга инфляция боюнча болжолдоону 7,0 пайызга чейин корректировкалап, ал эми июль айынын акырында көрсөткүчтү дагы бир жолу өзгөртүп, жыл акырына карата инфляция чегин 9,0 пайызга чейин жогорулаткан.

АКШ

1.1.5-график. АКШда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүш динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Булагы: АКШнын Соода министрлиги, АКШнын Эмгек министрлиги, «Блумберг» МА

(мурунку чейректе 12,2 пайыз).

АКШнын көпчүлүк округдарында керектөө чыгашаларынын жогорулагандыгы байкалган. Туризм чөйрөсүнүн өнүгүшү ар бир округда ар башкача катталган: жигердүүлүктүн акырындап калыбына келиши да, ошондой эле коронавирус менен ооругандардын санынын көбөйүшүнүн алкагында анын төмөндөшү да байкалган. Ар башка округда өнөр жай орточо сыяктуу эле, жогору арымда да өнүккөн. Кыймылсыз мүлк чөйрөсүндө жигердүүлүк өзгөргөн эмес же бир аз басандаган.

АКШда жумуш менен камсыз болуу деңгээли орточо арымда өскөн, ага жумуш күчүнө жогору суроо-талап жана жумушчулардын жетишсиздиги ооздуктоочу таасирин тийгизген. Өзгөчө транспорттук жана технологиялык компанияларда жумуш күчү кыйла тартыш болгон, ал эми сатуу, өнөр жай жана мейманкана бизнеси чөйрөсүндөгү көпчүлүк ишканалар иш убактысын же өндүрүштү кыскартууга мажбур болушкан. Алсак, АКШда жумушсуздук деңгээли 2021-жылдын сентябрь айында мурунку айда катталган 5,2 пайыздан 4,8 пайызга чейин төмөндөгөн.

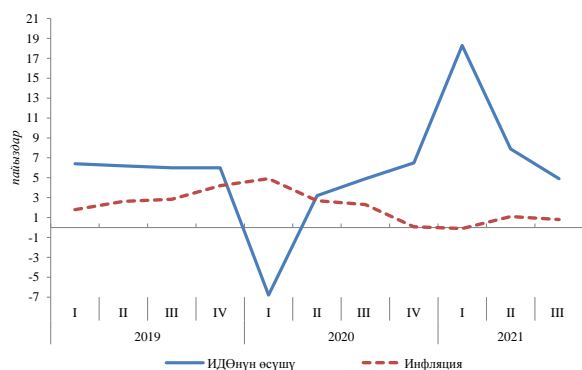
АКШда керектөө баалары 2021-жылдын сентябрь айында 13 жылдан бери эң эле жогору мааниде калыптануу менен жылдык мааниде 5,4 пайызга жогорулаган (мурунку айда 5,3 пайыз). Ошол эле учурда тамак-аш продуктуларына жана энергия продукцияларына бааларды эске албаганда, АКШнын базалык инфляциясы жылдык эсептөөдө 4,0 пайызды түзгөн. Тамак-аш продуктулары 4,6 пайызга, ал эми энергия продукциялары – 41,7 пайызга кымбаттаган. 2021-жылдын сентябрь айында инфляциянын өсүшүнө негизги таасирди биринчи эле кезекте, энергия ресурстарына баалардын жогорулашы тийгизген. Энергия продукцияларына баалардын жогорулашы суроо-талаптын өсүшү менен шартталган, учурда ал коронавирус пандемиясынан кийин калыбына келүүдө. Заводдор өндүрүш көлөмүн арттырууга мажбур болушууда, бул үчүн энергия талап кылынат, ал эми энергия продукцияларын сунуштоого чектөөлөр белгиленген.

Пандемиянын терс кесепеттеринин сакталып турушунан улам кароого алынган мезгил ичинде АКШнын экономикасынын калыбына келиши басандаган. Алсак, өндүрүштүк сунуштоо процессиндеги проблемалардан улам, жумуш күчүнүн жетишсиздигинен жана коронавирустун жаңы штаммы жайылып кетиши ыктымалдыгынан ИДӨнүн өсүш арымы басандаган. АКШнын Соода министрлигинин экономикалык анализдөө бюросунун билдирүүсүнө ылайык, АКШнын реалдуу ИДӨсү 2021-жылдын III чейрегинде 2020-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 4,9 пайызга¹ өскөн

¹ Алдын ала баа берүү.

Кытай

1.1.6-график. Кытайда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүш динамикасы (өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Булагы: Кытай Эл Республикасынын Улуттук статистика бюросу, «Блумберг» МА

тоскоолдуктарды жаратуу менен сунуштоо ыраатына да терс таасирин тийгизиши мүмкүн.

Ошого карабастан, эксперттер 2021-жылдын жыйынтыгында өлкө пландаштырлган 6,0 пайыз өсүшкө жетиши мүмкүн деп эсептейт.

Кытайда керектөөчүлөр деңгээлинде инфляция сентябрь айында жылдык мааниде 0,7 пайызга чейин басаңдап төмөн сакталып турат, ал эми товарларды өндүрүүчүлөр деңгээлинде инфляция арымы ушул эле ай ичинде 10,7 пайызга жетип, 1995-жылдан берки эң эле жогору көрсөткүч чегинде калыптанган. Өндүрүшчүлөрдүн баасы энергетикалык кризистин, сунуштоодогу үзгүлтүктөрдүн жана чийки затка баалардын өсүшүнөн улам чыгымдардын жогорулашынын натыйжасында өсүүдө. Мамлекеттин керектөө бааларын басаңдатуусу учурда инфляциянын ички рынокко таасирин төмөндөтүүдө: Кытай өкмөтү ишканаларга сарптоолорду керектөөчүлөргө жүктөбөй, өз маржасын кыскартуу менен чыгымдарды өзүнө алуусун милдеттендирген.

Эксперттердин пикири боюнча өндүрүүчүлөрдүн бааларынын өсүш арымы жана керектөө товарларына нарк ортосунда ажырым, инфляциялык оорчулук акырындап акыркы керектөөчүгө басым жасай тургандыгын тастыктоодо. Өтүп жаткан жылдын IV чейрегинин башталышында эле керектөө бааларынын өсүшү жагында күтүүлөргө баа берилген, анткени инфляциялык толкунду узак убакыт бою токтотуп туруу мүмкүн эмес.

Кытай өкмөтү тарабынан белгиленген жылдык инфляциянын максаттуу көрсөткүчү 2020-жылдагы 3,5 пайызга салыштырганда 2021-жылы 3,0 пайыз деңгээлинде өзгөрүүсүз калган.

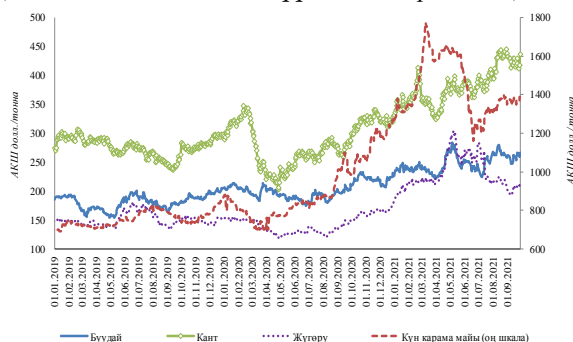
1.2. Дүйнөлүк товардык-чийки зат рыноктору

Пандемия башталгандан бери бүткүл дүйнөдө, анын ичинде Кыргызстанда да азык-түлүккө жана чийки затка баалар жогору бойдон калууда. Бул дүйнөлүк товардык-чийки зат рынокторунда баанын өсүш арымы, ошондой эле ички жана дүйнөлүк экономикадагы тенденция менен шартталган. Байкоого алынган мезгил ичинде дүйнөлүк экономиканын калыбына келиши шартында мунай рыногунда суроо-талаптын өсүшү байкалган. Дүйнөлүк алтын рыногунда бир катар өлкөлөрдө негизги чендердин жогорулашынан улам бул активге инвестициялык кызыгуунун төмөндөшү белгиленген.

Азык-түлүк рыногу

1.2.1-график. Азык-түлүк товарларына баалардын динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү айына карата ай)

ичинде АКШнын Айыл чарба министрлиги россиялык данынын түшүмүн баалоону 12,5 млн тоннага (85,0 млн тоннадан 72,5 млн тоннага чейин, Крымды эске албаганда) төмөндөткөн. Ушундан улам дүйнөлүк рынокто буудайга баа кескин көтөрүлө баштады. Натыйжада, буудай рыногу АКШда жана Европада ар кандай пропорцияда өстү.

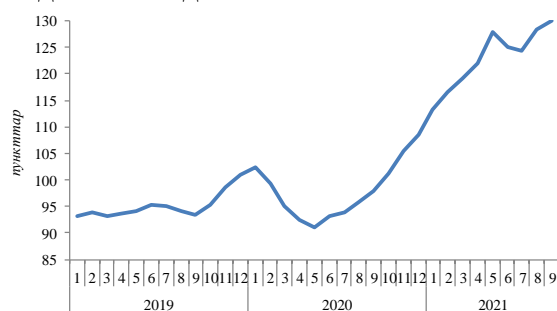
Ар кандай түрдөгү америкалык дан Франция менен Россиянын портторуна караганда азыраак кымбаттады.

Жүгөрүгө болгон котировкалар көп багыттуу динамикага ээ болгон, бирок жалпысынан түшүмдүн түрлөрүнүн жакшырышына жана АКШ менен Украинада оруп-жыюу өнөктүгүнүн башталышынан улам төмөндөө тренди байкалган.

Байкоого алынган чейрек ичинде күн карама майынын дүйнөлүк баасынын өсүшү Кара деңиз чөлкөмүндө экспорттук сунуштун азайышынан улам эки ай катары менен төмөндөдөн кийин, 2021-2022-жылдардын түшүмүнүн рынокко келип түшүүсүн күтүү менен тездеди. Алсак, күн карама майына дүйнөлүк баалар жылдык мааниде (2020-жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек) 55,3 пайызга өскөн.

2021-жылдын III чейрегинде кантка дүйнөлүк баалар өткөн чейрекке салыштырганда 11,7 пайызга жогорулаган, мында өткөн жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 61,7 пайызга көбөйгөн. Бул дүйнөнүн эң ири кант экспорттоочусу болуп саналган Бразилияда үшүк жүрүшү, ошондой эле чийки мунайдын баасынын олуттуу өсүшү менен байланыштуу болгон. Ошол эле учурда Индияда жана Европа бирлигинде түшүмдүн жакшы түрлөрү дүйнөлүк баанын өсүшүн ооздуктоого өбөлгө түздү. Ошентип, беш айлык үзгүлтүксүз өсүштөн кийин канттын баасы 2017-жылдын февраль айынан бери эң жогорку деңгээлине жетти.

1.2.2-график. ФАО азык-түлүк баа индексинин динамикасы

2021-жылдын III чейрегинде жүгөрүгө котировкаларды эске албаганда, дүйнөлүк азык-түлүк рынокторунда баалар өскөн.

2021-жылдын III чейрегинде буудайдын дүйнөлүк баасы өткөн чейрекке салыштырганда 2,7 пайызга жогорулады, мында өткөн жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда баа 33,5 пайызга көбөйгөн. Бул абал бир катар ири экспорттоочу өлкөлөрдө түшүмдүн түрлөрүнүн начарлашынан улам шартталган. Кароого алынган мезгил

ичинде АКШнын Айыл чарба министрлиги россиялык данынын түшүмүн баалоону 12,5 млн тоннага (85,0 млн тоннадан 72,5 млн тоннага чейин, Крымды эске албаганда) төмөндөткөн. Ушундан улам дүйнөлүк рынокто буудайга баа кескин көтөрүлө баштады. Натыйжада, буудай рыногу АКШда жана Европада ар кандай пропорцияда өстү.

Байкоого алынган чейрек ичинде күн карама майынын дүйнөлүк баасынын өсүшү Кара деңиз чөлкөмүндө экспорттук сунуштун азайышынан улам эки ай катары менен төмөндөдөн кийин, 2021-2022-жылдардын түшүмүнүн рынокко келип түшүүсүн күтүү менен тездеди. Алсак, күн карама майына дүйнөлүк баалар жылдык мааниде (2020-жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек) 55,3 пайызга өскөн.

2021-жылдын III чейрегинде кантка дүйнөлүк баалар өткөн чейрекке салыштырганда 11,7 пайызга жогорулаган, мында өткөн жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 61,7 пайызга көбөйгөн. Бул дүйнөнүн эң ири кант экспорттоочусу болуп саналган Бразилияда үшүк жүрүшү, ошондой эле чийки мунайдын баасынын олуттуу өсүшү менен байланыштуу болгон. Ошол эле учурда Индияда жана Европа бирлигинде түшүмдүн жакшы түрлөрү дүйнөлүк баанын өсүшүн ооздуктоого өбөлгө түздү. Ошентип, беш айлык үзгүлтүксүз өсүштөн кийин канттын баасы 2017-жылдын февраль айынан бери эң жогорку деңгээлине жетти.

ФАО¹ азык-түлүк баа индекси акыркы 15 ай аралыгында өсүүдө. 2021-жылдын июнь жана июль айларында 12 айдын ичинде биринчи төмөндөө катталган, бирок байкоого алынган чейректин аягында өсүү тенденциясы кайра орун алган. Алсак, 2021-жылдын III чейрегинде ФАО индексинин орточо мааниси 2020-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 33,1 пайызга жогорулап, 127,6 пунктуу түзгөн.

¹ ФАО азык-түлүк бааларынын индекси – бул беш негизги азык-түлүк товарлар тобуна (эт, сүт азыктары, дан эгиндери, өсүмдүк майлары жана кант) эл аралык баанын динамикасына көз салган орточо алынган көрсөткүч.

Кароого алынган мезгил ичинде ФАО индексинин өсүшү, негизинен сунуштун төмөндөшү жана биринчи кезекте буудай жана өсүмдүк майлары (пальма майы) сыяктуу азык-түлүккө суроо-талаптын жогору болушу менен шартталган.

Дүйнөлүк азык-түлүк рынокторунда баалар Кыргызстандагы инфляцияга олуттуу таасирин тийгизет жана КБИ динамикасынын контурун калыптандырууда чечүүчү ролду ойнойт. Бул өлкөдөгү баалардын тышкы рынокторго олуттуу көз карандылыгы, ошондой эле керектөө куржунунун жарымына жакынын ээлеген азык-түлүк товарлары жалпы инфляцияга олуттуу салым кошкондугу менен шартталган.

Энергия продукциялар рыногу

1.2.3-график. Мунайга баанын динамикасы

(АКШ долларында)

2021-жылдын III чейрегинде мунайга дүйнөлүк баа туруктуу өсүш трендине ээ болду, бул мунайдын котировкаларынын жетишээрлик жогорку деңгээлде калуусуна мүмкүндүк берген локдаундардан жана ОПЕК+ аракеттеринен кийин дүйнөлүк суроо-талаптын калыбына келишинен улам мүмкүн болгон.

2021-жылдын III чейрегинде Brent маркасындагы мунайга орточо баа өткөн чейрекке салыштырганда 6,0 пайызга жогорулап, баррелине 73,3 АКШ долларын түзгөн (өткөн жылдын ушул эле мезгилине

салыштырганда баа 69,0 пайызга көбөйгөн).

Байкоого алынган мезгил ичинде дүйнөлүк мунай рыногунда олуттуу белгисиздик орун алган, бул ОПЕК+ мүчөлөрүнүн (Сауд Аравиясы жана БАЭ) бир келишимге жетишпестен рыноктун үлүшү үчүн күрөшүнө байланыштуу тынчсыздануулардан улам күчөгөн.

Мындан тышкары, COVID-19 дельта штаммына байланыштуу кырдаалдын андан ары начарлашы мунай рыногунун котировкаларына жана өзгөрүлмөлүүлүгүнө олуттуу таасирин тийгизген. 2021-жылдын III чейрегинин аягында мунайдын дүйнөлүк баасы АКШда «Ида»¹ бороон-чапкынан кийин өндүрүштүн үзгүлтүккө учурашынан улам суроо-талаптын калыбына келиши жана сунуштун жетишсиздигинен улам жогорулады.

Азыркы учурда дүйнөлүк мунай рыногунда жаңы кендерди чалгындоого жана иштетүүгө инвестициялардын азайышы тобокелдиктери, ошондой эле аба ырайынын факторлору: АКШда казып алынуучу жана кайра иштетилүүчү мунайдын көпчүлүк бөлүгү туура келген Мексика булуңундагы бороон-чапкындар менен байланышкан тобокелдиктер уланууда.

Goldman Sachs маалыматына ылайык, 2021-жылдын аягына карата Brent маркасындагы мунайга баа болжолдоосу баррелине 80,0 доллардан 90,0 долларга чейин көтөрүлгөн, анткени рыноктогу мунай тартыштыгынын жакынкы айларда жоюлушу мүмкүн эмес. Bank of America болжолдоосу боюнча, 2021-жылдын аягына чейин мунайдын дүйнөлүк баасы 2014-жылдан бери биринчи жолу Түндүк жарым шарда кыш демейдегиден суук болуп чыкса, бир баррель үчүн 100,0 долларга жетиши мүмкүн деп болжолдойт.

¹ «Ида» бороон-чапкыны — 2021-жылдын август-сентябрь айларында АКШнын түштүк-чыгыш бөлүгүндө болуп өткөн 4-категориядагы атлантикалык циклон. Бороон-чапкындын кесепеттери АКШнын түндүк-чыгышына да жайылды.

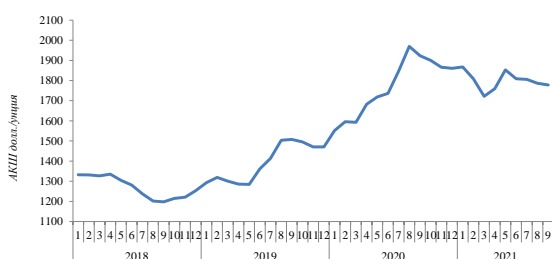
Бүгүнкү күнү дүйнөлүк аналитиктердин медиандык болжолдоосу 2021-жылдын IV чейрегине карата баррелине 77,0 АКШ долларын, ал эми 2022-жылга – баррелине 72,0 АКШ долларын түзөт.

Мунайдын дүйнөлүк баасы күйүүчү-майлоочу материалдарды өндүргөн өлкөлөрдө экспорттук баалардын калыптанышына олуттуу таасирин тийгизет жана көбүнчө Россиянын мунай иштетүүчү заводдорундагы баанын калыптанышында чечүүчү ролду ойнойт, алардан Кыргызстан күйүүчү жана майлоочу материалдардын импортунун жалпы көлөмүнүн дээрлик 95 пайызын импорттойт.

Инфляциялык түзүүчүдөн тышкары, дүйнөлүк энергия продукция рынокторундагы баалар негизинен Россияда жана Казакстанда экономикалык жигердүүлүгүнүн деңгээлин аныктайт, бул жергиликтүү экономикада суроо-талаптын эң маанилүү факторлорунун бири болуп саналат.

Алтын рыногу

1.2.4-график. Алтынга баа динамикасы

Булагы: «Блумберг» МА

Кароого алынган мезгил ичинде алтын рыногунда дүйнөлүк суроо-талаптын кыскарышынын алкагында баалардын бир аз төмөндөшү байкалган. Алтын боюнча дүйнөлүк кеңештин (WGC) маалыматы боюнча, алтынга дүйнөлүк суроо-талап өткөн чейрекке салыштырганда 13,0 пайызга жана өткөн жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 7,0 пайызга кыскарып,

831,0 т алтынды түзгөн. Алтынга болгон кызыгуунун төмөндөшүнүн негизги себеби кесипкөй инвесторлор тарабынан ага суроо-талаптын азайышы болду, ал эми жеке инвесторлор, биринчи кезекте Индия менен Кытайдан, ошондой эле зергерчилик өнөр жайы сатып алууну көбөйттү. Инфляциянын тездеши шартында борбордук банктар тарабынан да алтынга суроо-талап сакталып турган. Ошентип, сары металлды эң ири сатып алуучулар Индиянын Резервдик банкы (41,0 тонна), Өзбекстандын Борбордук банкы (23,0 тонна), Бразилия (9,0 тонна) жана Россия Банкы (6,0 тоннага жакын) болгон.

Отчеттук мезгилде алтынга орточо баа өткөн чейрекке салыштырганда 1,3 пайызга төмөндөө менен трой унциясына 1 790,1 АКШ доллары деңгээлинде түптөлгөн. Мында, алтынга болгон баа трой унциясына 1 726,0-1 829,0 АКШ доллары диапазонунда өзгөрүлүп турган. Инвесторлордун артыкчылыктарына АКШнын казыналык милдеттенмелеринин кирешелүүлүгүнүн өсүшү, АКШ долларынын бекемделиши жана бир катар борбордук банктардагы пайыздык чендердин жогорулашы терс таасирин тийгизди.

Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча алтындын дүйнөлүк сунушу жылына 3,0 пайызга, 1,2 миң тоннага чейин кыскалды. Жалпы көлөмдөн алтынды алгачкы казып алуу 4,0 пайызга, 1,0 миң тоннага чейин көбөйгөн, экинчилик кайра иштетүү 22,0 пайызга, 0,3 миң тоннага чейин кыскарган.

Алтын наркына таасирин тийгизген негизги фактор катары, мурдагыдай эле, дүйнөнүн жөнгө салуучуларынын саясаты саналат. Эгерде инфляциянын өсүшүнөн улам ал катуулатыла турган болсо, баалар төмөндөп кетиши ыктымал.

2-глава. Макроэкономикалык өнүгүү

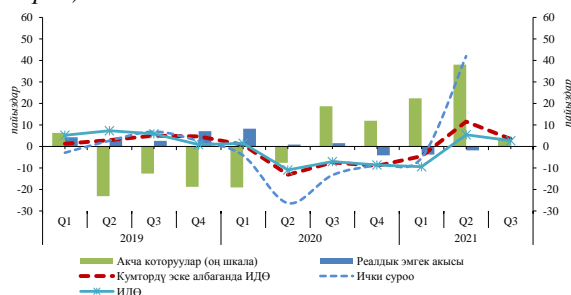
2.1. Товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр рыногунда суроо-талап жана сунуш

Биринчи жолу 2020-жылдын жаз мезгилинен ИДӨ өсүш арымы өтүп жаткан жылдын тогуз айынын жыйынтыгы боюнча оң тармакка өткөн. Бул Кыргыз Республикасынын экономикасынын акырындап калыбына келүү тенденциясын чагылдырат. Ички суроо-талаптын динамикасы II чейректе акча каражаттарынын көлөмү көбөйгөндүгүнүн эсебинен кескин жогорулагандыгын көрсөткөн. Өлкөгө акча каражаттарынын агылып кирүүсүнүн оң тенденциясы улантылган. Өлкөнүн «Кумтөр» алтын кенин казып алуу боюнча ири ишканасынын продукциясынын чыгуу көлөмүнүн кыскарышы мурдагыдай эле тогуз айдын жыйынтыгы боюнча ИДӨ өсүшүнө терс салым кошууда.

Ошол эле учурда, өлкө экономикасында COVID-19 жаңы штамдарынын келип чыгуу тобокелдиктерин, ошондой эле парламенттик шайлоолордун жыйынтыгы боюнча саясий туруксуздук тобокелдигин эске алуу менен, пандемиянын кесепеттеринин терс таасири улантылышы фонунда белгисиздик сакталууда. Кургакчылык, кардын аз жаашы ыктымал болгон кыш мезгили жана суунун аздыгы өлкөнүн андан аркы экономикалык өсүшү үчүн кошумча тобокелдиктерди шарттайт.

Суроо-талап

2.1.1-график. Ички суроо-талаптын жана акча которуулардын динамикасы (өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Булагы: КР УСК, эсептөөлөр: Улуттук банк

келгендигин көрсөткөн. Ал алдын ала маалыматтар боюнча, 2020-жылдын I чейрегиндеги (-)5,3 пайыздан 42,0 пайызга жогорулаган (2020-жылдын II чейрегинде 26,3 пайызга төмөндөгөн). Ички суроо-талаптын калыбына келиши акча которуулардын өсүшү менен шартталган. 2021-жылдын январь-сентябрь айларында которуу системалары аркылуу ишке ашырылуучу жеке адамдардын доллар эквивалентинде акча которууларынын таза агымы 2020-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 19,0 пайызга өскөн.

Өтүп жаткан жылдын январь-сентябрь айларынын жыйынтыгы боюнча бир кызматкердин орточо айлык номиналдык эмгек акысы² 2020-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 9,5 пайызга өсүү менен 19,6 миң сомду түзгөн. Ушул жылдын биринчи жарым жылдыгында өсүштүн оң арымы жумушчу күчкө суроо-талаптын жогорулашына дагы байланыштуу болгон³. Алты айдын жыйынтыгы боюнча

Биринчи жолу 2020-жылдын март айында Кыргыз Республикасынын экономикасы төмөндөгөндөн кийин өтүп жаткан жылдын январь-сентябрь айларынын жыйынтыгы боюнча 0,1 пайызга оң мааниде өскөн. Мында, “Кумторду” эске албаганда, ИДӨнүн өсүш арымы өтүп жаткан жылдын январь-июль, январь-август, январь-сентябрь аралыктарында 3,6 пайыз денгээлинде өзгөрүүсүз калыптанып турган.

Ошол эле учурда ички суроо-талап II чейректе¹ кыйла калыбына

¹ КР УСК маалыматтары боюнча. Актуалдуу маалыматтын жоктугунан, буга чейинки мезгилге шилтеме келтирилген.

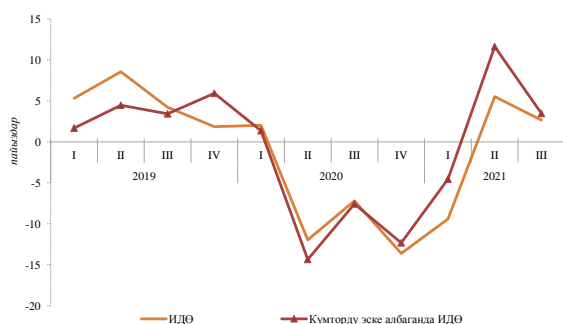
² Бүтүндөй республика боюнча чакан ишканаларды эске албаганда.

³ Актуалдуу маалыматтын жоктугунан, буга чейинки мезгилге шилтеме келтирилген.

экономиканын дээрлик бардык тармактарында түзүлгөн жумушчу орундардын айкын саны жогорулагандыгы байкалган, бул өнүгтө 2020-жылдын ушул эле мезгилине салыштырмалуу номиналдык эмгек акы төлөмүн жогорулатуу 7,8 пайызды түздү. Экономиканын айрым тармактарында номиналдык эмгек акынын өсүш алуу тенденциясы экономикада белгиленген калыбына келүү процесстерине байланыштуу болушу мүмкүн. Орточо айлык эмгек акынын өсүш арымы транспорт иши жана жүктөрдү сактоо (31,1 пайыз), маалымат жана байланыш (15,6 пайыз), ошондой эле кыймылсыз мүлккө байланышкан операциялар (15,5 пайыз) сыяктуу чөйрөлөрдө кыйла жогорулагандыгы белгиленген. Ошол эле учурда, 2021-жылдын январь-август айларында 2020-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда реалдуу эмгек акынын төмөндөшү (-)2,1 пайызды түзгөн.

2.1.2-график. ИДӨ динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Булагы: КР УСК, эсептөөлөр: Улуттук банк

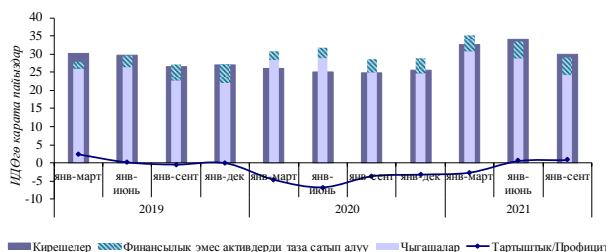
суусунун жана кургакчылык болгондугунан улам айыл чарбасы терс чөйрөдө (-8,6 пайыз) кала берген, бул өз кезегинде өсүмдүк өстүрүүдөгү өндүрүштүн көлөмүнүн төмөндөшүнө алып келген.

Мамлекеттик финансы сектору

2021-жылдын январь-сентябрь айларынын алдын ала жыйынтыгы боюнча мамлекеттик бюджет профицити 3,7 млрд сомду же ИДӨгө карата 0,8 пайызды түзгөн (2020-жылдын ушул эле мезгилинде бюджет тартыштыгы 15,6 млрд сом же ИДӨгө карата 3,7 пайыз өлчөмүндө түптөлгөн). Мамлекеттик бюджеттин баштапкы профицити¹ 10,4 млрд сом же ИДӨгө карата 2,2 пайыз өлчөмүндө калыптанган.

2.1.3-график. Мамлекеттик бюджеттин аткарылышы

(өткөн жылдын тиешелүү мезгилине карата мезгил, топтолмо)

Булагы: Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин Борбордук казыналыгы, Улуттук банк

III чейректе экономиканын өсүшү (өтүп жаткан жылдын II чейрегинде 5,5 пайыздан кийин +2,7 пайыз) айыл чарбасын кошпогондо тармактардын көпчүлүгүнүн өсүш арымдарынын оң көрсөткүчтөрү менен артыкча шартталган. Отчеттук чейректе өнөр жай жана курулуш тармактары оң өсүш арымына жетишкен (тиешелүүлүгүнө жараша 6,4 жана 0,1 пайыз). Бирок өнөр жай секторунда “Кумтөр” алтын кенин казып алуу ишканасында өндүрүш көрсөткүчү мурдагыдай эле терс мааниде сакталган (-3,9 пайыз). Сугат

Операциялык ишкердиктен мамлекеттик бюджет кирешелери 2020-жылдын январь-сентябрь айларына салыштырганда 41,5 пайызга же 42,6 млрд сомго көбөйүп, 145,3 млрд сомду же ИДӨгө карата 29,9 пайызды түзгөн. Салыктык түшүүлөр күндөлүк кирешелер түзүмүндө эң чоң үлүшүн ээлейт (73,9 пайыз). Салыктык, салыктык эмес кирешелердин бюджеттин кирешесинин өсүшүнө оң салымы 33,3 жана тиешелүүлүгүнө жараша 9,5 п.п. түзгөн, ошол эле мезгилде эл аралык уюмдардын

¹ Баштапкы тартыштык/профицит – мамлекеттик карызды тейлөө боюнча пайыздык төлөмдөр суммасын эске алуусуз мамлекеттик бюджет кирешелеринин мамлекеттик бюджет чыгашаларынан артышы.

гранттарын кыскартуудан улам 1,3 п.п. өлчөмүндө терс салым кошкон.

Операциялык ишкердикке мамлекеттик бюджет чыгашалары жылдык мааниде 13,0 пайыз же 13,5 млрд сомго жогорулоо менен 117,2 млрд сомду же ИДӨгө карата 24,1 пайызды түзгөн. Экономикалык классификация боюнча чыгашалар түзүмүндө, 2021-жылдын январь айынан тартып «атайы эсептен¹» чыгашаларды тиешелүү чыгаша статьялары (эмгекке төлөөлөр, субсидиялар, социалдык жөлөк пулдар ж.б.) боюнча классификациялоого байланыштуу болгон. Функционалдык классификациялоо боюнча чыгашалар түзүмүндө чыгашалардын өсүшүнө мамлекеттик кызматка, билим берүүгө, саламаттыкты сактоого жана экономика маселелерине кеткен чыгашалар көбүрөөк салым кошкон.

2.1.4-график. Бюджеттин тартыштыгы (өткөн жылдын тиешелүү мезгилине карата мезгил, топтолмо)

Булагы: Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин Борбордук казыналыгы, Улуттук банк

Инвестициялар

2.1.1-таблица. Каржылоо булактары боюнча негизги капиталга инвестициялар (млн сом, пайыздар)

Барыгы	январь-сентябрь			
	2020-ж	2021-ж	2020-ж	2021-ж
	млн. сом		үлүшү, пайыздар	
Ички инвестициялар	77 632,3	74 685,0	100,0	100,0
Республикалык бюджет (өзгөчө кырдаалга кеткен каражаттарды кошо алганда)	57 111,6	58 191,8	73,6	77,9
Жергиликтүү бюджет	2 028,8	2 530,7	2,6	3,4
Ишканалар жана уюмдар каражаттары	644,0	834,2	0,9	1,1
Банктын кредити	28 106,5	27 082,8	36,2	36,3
Калктын каражаттары (КР резидентинин кайыр-садага каражаттарын кошо алганда)	639,6	997,6	0,8	1,3
Тышкы инвестициялар	25 692,7	26 746,5	33,1	35,8
Чет өлкө кредити	20 520,7	16 493,2	26,4	22,1
Тике чет өлкө инвестициялары	13 464,9	11 791,0	17,3	15,8
Чет өлкө гранттары жана гуманитардык жардам	4 476,1	1 400,1	5,8	1,9
	2 579,7	3 302,1	3,3	4,4

Булагы: КР УСК

Булагы: КР УСК

тармактарда белгиленген.

2021-жылдын тогуз айынын жыйынтыгы боюнча негизги капиталга тышкы каржылоо булактарынан түшүүчү инвестициялардын көлөмү (-21,4 пайызга) кыскаргандыгы байкалган, ошол эле учурда ички булактардын көлөмү 0,1 пайызга көбөйгөн. Муну менен катар эле жергиликтүү бюджеттин эсебинен каржылануучу

Финансылык эмес активдерди сатып алуу боюнча операцияларга бюджеттик каражаттардын таза агылып чыгуусу (төмөнкү топтордогу операцияларды камтыган: негизги фонддор, запастар, жер) 2020-жылдын январь-сентябрь айларына салыштырганда, 1,7 эсе же 9,9 млрд сомго көбөйүп, 24,4 млрд сомду же ИДӨгө карата 5,0 пайызды түзгөн. Капиталдык чыгашалардын негизги үлүшү имараттарды жана курулмаларды сатып алууга туура келет.

Инвестицияларды негизги капиталга өздөштүрүү деңгээли 2021-жылдын I жарым жылдыгында 11,8 пайызга төмөндөгөндөн кийин өтүп жаткан жылдын январь-сентябрь айларында 2020-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 5,6 пайызга азайган.

Негизги капиталга инвестициялардын көлөмүнүн төмөндөшү пайдалуу кен казып алуу, кайра иштетүү, дүң жана чекене соода объектилерин куруу ишинде жана башка

¹ Атайын эсептер - төмөнкү түрдө түшүүлөр эске алынган эсептер:

- акы төлөнүүчү мамлекеттик жана муниципалдык кызматтарды көрсөтүү;
- демөөрчүлүк жардам жана ыктыярдуу төгүмдөр;
- камкордук төгүмдөрү;
- кайрымдуулук же гранттык жардам;
- биргелешкен илимий-изилдөө иштери үчүн эл аралык институттардан чегерүүлөр;
- өз өндүрүшүнүн товарларын сатуудан түшкөн каражаттар.

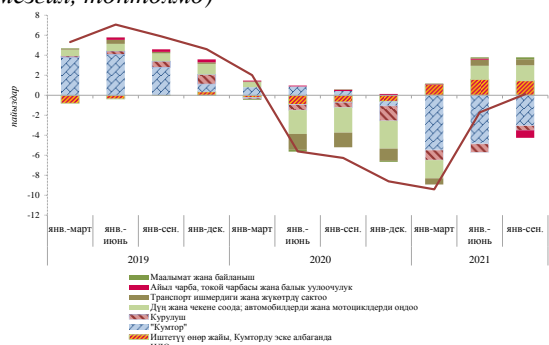
инвестициялар 26,8 пайызга, ал эми республикалык бюджеттен – 22,4 пайызга, банктардын кредиттеринен – 1,5 эсеге көбөйгөн.

Сунуш

Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин алдын ала маалыматтары боюнча, ИДӨнүн номиналдуу көлөмү 2021-жылдын январь-сентябрь айларында 2020-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда реалдуу мааниде 0,1 пайызга көбөйүп, 485,7 млрд сомду түзгөн (такталган маалыматтар боюнча 2020-жылдын январь-сентябрь айларында төмөндөө 6,3 пайызды түзгөн).

2.1.5-график. Негизги тармактардын ИДӨнүн өсүшүнө салымы

(өткөн жылдын тиешелүү мезгилине карата мезгил, топтолмо)

Булагы: КР УСК, эсептөөлөр: Улуттук банк

тиешелүү мезгилине салыштырганда өнөр жай өндүрүшүнүн көлөмүнүн 5,3 пайызга төмөндөшү фармацевтикалык продукцияны (42,0 пайызга), химиялык продукцияны (35,0 пайызга), машиналар жана жабдуудан тышкары, негизги металлдарды жана даяр металл буюмдарын (21,2 пайызга), ошондой эле текстиль өндүрүшүндө, кийим-кече жана бут кийим, тери жана териден жасалган буюмдарды (2,7 пайызга) өндүрүү көлөмүнүн кыскарышына байланыштуу болгон. Ошол эле учурда пайдалуу кен казып алуу көлөмү өтүп жаткан жылдын январь-июнь айларында мурдагыдай эле өсүшүн уланткан (+10,3 пайызга). Өнөр жай өндүрүшүнүн көлөмү “Кумтөр” кен казып алуу ишканаларын эске албаганда, 18,9 пайызга өсүшү (2020-жылдын январь-август айларында 9,5 пайызга төмөндөө) байкалган.

Өтүп жаткан жылдын тогуз айынын жыйынтыгында айыл чарбасында өндүрүш көлөмүнүн 5,0 пайызга кыскарышы өсүмдүк өстүрүү продукциясын өндүрүү көлөмүнүн (11,2 пайызга) азайышы менен шартталган.

2021-жылдын январь-сентябрь айларында курулуш секторунда өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырмалуу 7,2 пайызга төмөндөө, айрыкча, тышкы каржылоо булактарынын 21,4 пайызга кыскарышы эсебинен негизги капиталга инвестициялар көлөмүнүн төмөндөшү менен шартталган, мында ички булактардын көлөмү 0,1 пайызга бир аз гана көбөйгөн.

ИДӨнүн дефлятору 16,9 пайыз өлчөмүндө оң калыптанган, бул 2020-жылдын январь-сентябрь айларына караганда 11,7 пайыздык пунктка жогору (2020-жылдын ушул эле мезгилинде да дефлятор 5,2 пайыз өлчөмүндө оң түптөлгөн).

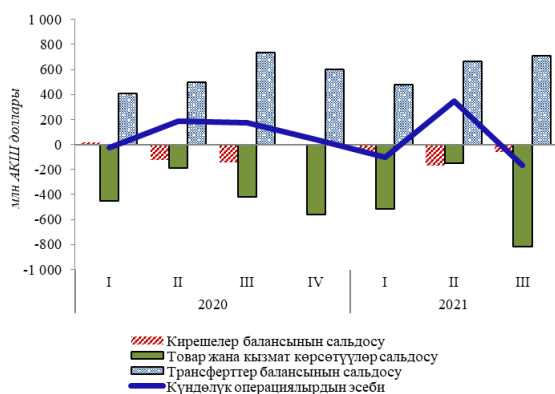
Отчеттук мезгил ичинде ИДӨнүн өсүшүнө көбүнчө кызмат көрсөтүүлөр сектору оң салымын (+2,5 пайыз) кошкондугу белгиленген. Муну менен катар эле, айрым тармактарда жагдайдын начарлашы ИДӨнүн өсүш арымына ооздуктоочу таасирин тийгизген. Экономиканын төмөндөшүнө терс салым өнөр жай (-1,2 п.п.), айыл чарба (-0,7 п.п.) жана курулуш (-0,5 п.п.) сыяктуу экономиканын секторлорунда белгиленген.

Өтүп жаткан жылдын январь-сентябрь айларында 2020-жылдын

2.2. Тышкы сектор¹

2021-жылдын III чейрегинде күндөлүк операциялар эсебинин терс мааниде түптөлүшүнө товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн терс балансынын көбөйүшү таасирин тийгизген.

2.2.1-график. Күндөлүк операциялар эсеби

Эскертүү: Алдын ала жана болжолдуу маалыматтар боюнча

товарлардын импорту (ФОВ баасында) 46,1 пайызга көбөйүү менен 1 340,9 млн АКШ долларын түзгөн. Импорттун нарктык көлөмүнүн өсүшү көбүнчө баанын жогорулоо фактору менен шартталган. Кийим-кече, мунай заттары, жеңил автоунаалар жана адамдарды ташууга каралган транспорттук каражаттар, бут кийим сыяктуу товарлардын импорттук түшүү көлөмүнүн көбөйүшү байкалган. Энергия продукцияларын эске албаганда, импорт 1 147,9 млн АКШ доллары деңгээлинде калыптанган, бул 2020-жылдын ушул мезгилиндеги деңгээлден 41,4 пайызга жогору.

Отчеттук мезгил ичинде товарлардын экспорту (ФОВ баасында) 611,0 млн АКШ долларына чейин көбөйгөн. Тапталган жана жылмаланган айнекти, чоюнду жана болотту, ошондой эле автоунааларга тиешелүү буюмдарды ташып чыгаруу көлөмүнүн көбөйүшү байкалган. Жашылчаларды, мөмө-жемиштерди, баалуу металл кендерин жана концентраттарын жана башка товарларды берүү көлөмүнүн азайышы белгиленген.

Отчеттук мезгилде күндөлүк трансферттердин таза агылып кирүүсү расмий трансферттердин агылып кирүүсүнүн төмөндөшү эсебинен азайган. Жеке трансферттердин таза агылып кирүүсү 2020-жылдын III чейрегиндеги деңгээлде түптөлүп, 711,9 млн АКШ долларын түзгөн. Отчеттук чейректе кызмат көрсөтүүлөр балансынын тартыштыгы 89,2 млн АКШ доллары өлчөмүндө бааланган, ал эми “кирешелер” статьясы боюнча терс сальдо 60,4 млн АКШ доллары деңгээлинде күтүлүүдө.

Улуттук банктын алдын ала болжолдуу баа берүүлөрүнө ылайык, 2021-жылдын III чейрегинде капитал менен операциялар жана финансылык операциялар эсеби боюнча капиталдын агылып кирүүсү 305,8 млн АКШ долларын түзөт. Капитал менен операциялар эсеби 39,5 млн АКШ доллар өлчөмүндө оң сальдо калыптанышы, ал эми финансылык эсеп боюнча оң баланс 266,4 млн АКШ доллары өлчөмүндө күтүлүүдө.

Болжолдуу жана алдын ала маалыматтарга ылайык, 2021-жылдын III чейрегинде күндөлүк эсептин тартыштыгы 169,0 млн АКШ долларын же ИДӨгө карата 1,4 пайызды түзгөн².

Кыргыз Республикасынын соода балансы отчеттук мезгил ичинде 729,9 млн АКШ доллары өлчөмүндө терс сальдо түптөлгөн, бул өткөн жылдын тиешелүү мезгилиндеги деңгээлден 2,0 эсе жогору. Мындай тенденция экспорттук берүүлөргө салыштырганда импорттук берүүлөрдүн өсүшү менен шартталган.

2021-жылдын III чейрегинде

¹ Улуттук банктын кошумча баа берүүлөрүн эске алганда, алдын ала жана болжолдуу маалыматтар боюнча. Салыштыруу мезгили – өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек.

² ИДӨгө карата катыштын көрсөткүчтөрү акыркы төрт чейректи камтыган өзгөрүлмөлүү жылдык маалыматтардын негизинде эсептелген.

2.2.2-график. Капитал менен операциялар жана финансылык операциялар эсеби

Ошентип, 2021-жылдын III чейрегинин жыйынтыгында Кыргыз Республикасынын төлөм теңдеми 357,4 млн АКШ доллары өлчөмүндө оң салыдо менен түптөлүшү күтүлөт.

Сомдун реалдуу жана номиналдуу эффективдүү алмашуу курсунун индекстери

2.2.1-таблица. Алмашуу курсу боюнча негизги көрсөткүчтөр

	жыл (ор.)			ай өткөн жылдын башына карата (айдын акырына)		
	2019 (ор.) (январь-декабрь)	2020 (ор.)* (январь-декабрь)	%	2020-ж. декабрь	2021-ж. июль	%
РЭАК	115,7	115,7	0,0	112,8	115,3	2,2
НЭАК	122,5	122,7	0,1	116,8	120,2	2,8
РЭАК кытай юанына карата	84,5	79,2	-6,3	73,0	74,5	2,1
НЭАК кытай юанына карата	67,1	60,8	-9,3	53,3	51,7	-3,0
РЭАК еврого карата	108,2	101,7	-6,0	93,5	96,7	3,4
НЭАК еврого карата	78,0	69,5	-10,9	60,2	60,9	1,2
РЭАК каз. тенгесине карата	141,7	137,4	-3,0	132,7	132,1	-0,4
НЭАК каз. тенгесине карата	171,0	166,7	-2,5	157,3	156,4	-0,6
РЭАК орус рублине карата	122,0	125,8	3,1	123,8	121,4	-1,9
НЭАК орус рублине карата	140,4	141,0	0,4	134,4	130,3	-3,0
РЭАК түрк лирасына карата	165,8	174,3	5,1	176,8	179,1	1,3
НЭАК түрк лирасына карата	247,6	275,3	11,2	284,0	305,4	7,5
РЭАК АКШ долларына карата	87,6	83,1	-5,2	80,7	80,4	-0,4
НЭАК АКШ долларына карата	65,8	59,6	-9,5	55,1	54,2	-1,6

* алдын-ала маалымат
 ↓ - сомдун нарксызданышы, атаандаштыкка жөндөмдүүлүктүн жакшыруусу
 ↑ - сомдун бекемдешин, атаандаштыкка жөндөмдүүлүктүн начарлоосу

2021-жылдын III чейрегинин акырына карата сомдун реалдуу жана номиналдуу эффективдүү алмашуу курсунун индекси 2020-жылдын декабрына салыштырмалуу көбөйүшү байкалган. Алдын ала маалыматтар боюнча сомдун номиналдуу эффективдүү алмашуу курсунун (НЭАК) индекси жыл башынан бери 2,8 пайызга жогорулаган жана 2021-жылдын сентябрь айынын акырына карата 120,2 чегинде катталган.

Индекстин көбөйүшү¹ 2021-жылдын сентябрь айында 2020-жылдын

декабрындагы курска салыштырганда, сомдун орус рублине карата 3,0 пайызга, АКШ долларына карата - 1,6 пайызга жана кытай юанына карата - 3,0 пайызга нарксызданышынан улам, түрк лирасына карата 7,5 пайызга жана еврого карата 1,2 пайызга бекемделиши менен шартталган.

Кыргызстандагы инфляциянын кыйла төмөн деңгээли² реалдуу эффективдүү алмашуу курсунун (РЭАК) индекси бир аз өсүшүн шарттаган, ал 2020-жылдын декабрынан тартып 2,2 пайызга көбөйүп, 2021-жылдын сентябрь айынын акырында 115,3 өлчөмүндө түптөлгөн.

¹ Сомдун эки тараптуу номиналдуу алмашуу курсу боюнча маалыматтар келтирилген, индексти эсептөө үчүн базалык мезгил катары 2010-жыл колдонулат.

² Кыргыз Республикасында инфляция 2021-жылдын III чейрегинде 6,6 пайыз деңгээлинде түптөлгөн, ошол эле учурда соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдө инфляциянын орточо деңгээли алдын ала эсептөөлөр боюнча 7,2 пайызды түзгөн.

3-глава. Акча-кредит саясаты

3.1. Акча-кредит саясатын ишке ашыруу

2021-жылдын III чейреги ичинде жагдай, азык-түлүк товарларын өндүргөн өлкөлөрдө аба-ырайынын жагымсыз шарттарына байланыштуу, бир калыпта болгон эмес, жана натыйжада, азык-түлүк товарларынын айрым түрлөрүнө дүйнөлүк баалардын өсүшү белгиленген. Бул факторлор жалпы отчеттук мезгил ичинде өлкөбүздүн экономикасында проинфляциялык тобокелдиктерди жараткан.

Кыргыз Республикасында инфляциялык басым сакталып турган шартта, акча-кредит шарттарын катуулатуу багыты улантылган. Улуттук банк инфляция боюнча болжолдоолорго таянуу менен негизги ченди 100 базистик пунктка, 7,50 пайызга чейин жогорулаткан.

Кыска мөөнөттүү чендер пайыздык саясаттын учурдагы багытын чагылдырып жана жооп катары сигнал берүү менен, акча рыногунун бардык сегментинде жогорулоо динамикасын көрсөткөн жана негизги ченге жакын деңгээлде болгон.

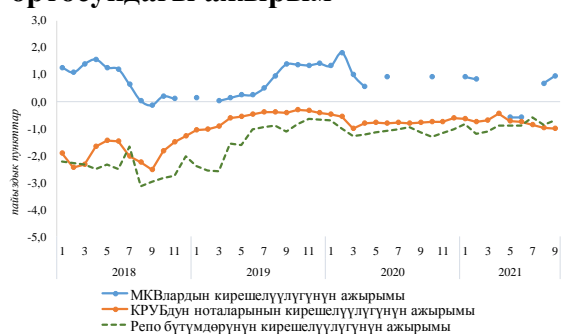
2021-жылдын III чейреги ичинде монетардык саясат боюнча тактикалык чечимдер банк тутумунда үстөк ликвиддүүлүк кыйла жогорулаган жана анда кыска мөөнөттүү акча каражаттары басымдуулук кылган шартта кабыл алынган.

Ал эми ички валюта рыногунда жагдай туруктуу бойдон сакталып калган. 2021-жылдын сентябрь айынын акыркы он күндүгүн кошпогондо, отчеттук мезгил ичинде чет өлкө валютасына карата суроо-талап жана сунуш теңдештирилген. Бул мезгилде Улуттук банк алмашуу курсунун кескин өзгөрүүсүнө жол бербөө максатында, чет өлкө валютасын сатуу боюнча бир жолу интервенция өткөргөн.

Улуттук банктын пайыздык саясаты

Улуттук банк Кыргыз Республикасынын экономикасында инфляциялык процесстер тездешин жана келечекте инфляциянын динамикасынын жогорку күтүүлөрүн эске алып, 2021-жылдын июль айында негизги ченди 6,50 пайыздан 7,50 пайызга чейин кайра жогорулатты. Эсептик чендин өзгөрүшү менен катар эле пайыздык чендин чектери кайра каралган: «овернайт» депозиттери боюнча чен 4,25 пайыздан 5,25 пайызга чейин, ал эми «овернайт» кредиттери боюнча чен – 7,00 пайыздан 8,00 пайызга чейин жогорулатылган.

3.1.1-график. Акча рыногунун кыска мөөнөттүү чендери менен негизги чен ортосундагы ажырым

Акча-кредит саясатынын трансмиссиялык механизминин натыйжалуулугун жогорулатуу боюнча Улуттук банк тарабынан көрүлгөн аракеттер акча рыногунда кыска мөөнөттүү пайыздык чендердин волатилдүүлүгүнүн кыскарышын жана алардын негизги ченге жакын деңгээлде түптөлүшүн шарттаган.

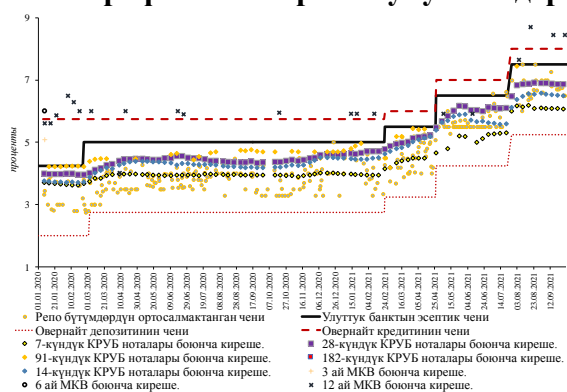
Отчеттук мезгил ичинде репо-операциялар боюнча чендерди кошпогондо, акча рыногунун кыска мөөнөттүү чендери менен Улуттук банктын чени ортосундагы ажырым бир аз көбөйгөн. Негизги чен менен кредиттик ресурстардын банктар аралык рыногунун чендери ортосундагы ажырым 2021-жылдын II чейрегиндеги (-)0,9 пайыздык пункттан III чейректе (-)0,7 пайыздык пунктка чейин кыскарган.

Ошол эле учурда Улуттук банктын ноталарынын жүгүртүү мөөнөтү боюнча түзүмүндө кыйла кыска мөөнөттүү кагаздардын басымдуулук кылышы Улуттук банктын

ноталарынын кирешелүүлүгү менен негизги чендин ортосундагы ажырымды көбөйткөн. Отчеттук чейрек ичинде ажырымдын орточо мааниси мурдагы чейректеги (-)0,6 п.п. салыштырмалуу (-)0,9 п.п. түзгөн.

Жалпысынан, отчеттук чейректе акча рыногундагы жагдай туруктуу бойдон сакталып калган. Акча рыногунун конъюктурасы банк тутумундагы үстөк ликвиддүүлүктүн жалпы деңгээлинин өсүү факторунун, жана натыйжада, банктар тарабынан Улуттук банктын арылтуу инструменттерине суроо-талаптын жогорулашынын таасиринде болгон. Каралып жаткан мезгил ичинде акча рыногундагы операциялардын көлөмү өткөн чейрекке салыштырмалуу өскөндүгү байкалган.

3.1.2-график. Акча рыногунун чендери

Акча рыногунун бардык сегменттеринде акча-кредит саясатынын негизги чендеринин жогорулашынын натыйжасында, негизги финансылык инструменттер боюнча чендер жогорулоо динамикасын көрсөткөн.

Мындан тышкары, жүгүртүү мөөнөтү 12 айлык МКВны кошпогондо, акча рыногунун кыска мөөнөттүү чендери Улуттук банк тарабынан белгиленген пайыздык чектин алкагында болгон.

Отчеттук чейректе акча рыногунун кыска мөөнөттүү (мында 28 күнгө чейинки) сегменти катышуучулардын кыйла жогору суроо-талабы менен мүнөздөлгөн. Акча рыногунун бул сегменти Улуттук банктын ноталар рыногу жана кредиттик ресурстардын банктар аралык рыногу менен көргөзүлгөн.

Банк тутумунда үстөк ликвиддүүлүк көбөйгөн шартта, Улуттук банктын ноталар рыногунун кыйла жигердениши байкалган. Отчеттук мезгил ичинде суроо-талаптын орточо аукциондук көлөмү сунуштун көлөмүнөн ашкан. Бардык мөөнөттөгү ноталарды сатуунун жалпы көлөмү эки эсеге көбөйгөн, айрыкча, банктарда жүгүртүү мөөнөтү 7 күндүк ноталарга суроо-талап жогору болгон (сатуу көлөмү 4,7 эсеге көбөйгөн). Ошол эле учурда жүгүртүү мөөнөтү 14 жана 28 күндүк ноталарды сатуу көлөмү да, тиешелүүлүгүнө жараша, 1,7 жана 1,5 эсеге кыйла өскөн.

2021-жылдын III-чейрегинде монетардык саясаттын андан ары катуулатылышынан улам, ноталардын кирешелүүлүгүнүн өсүшү белгиленген. Ноталардын орточо алынган жалпы кирешелүүлүгү 2021-жылдын сентябрь айында 2021-жылдын июнундагы 5,75 пайыздан 6,51 пайызга чейин өсүшү катталган (каралып жаткан мезгилде жалпы кирешелүүлүк 5,65-6,59 пайыз чегинде өзгөрүп турган). Ноталардын жүгүртүү мөөнөтү¹ боюнча жагдай төмөнкүчө түптөлгөн: 7 күндүк ноталар боюнча чендер 5,16 пайыздан 6,10 пайызга чейин, 14 күндүк ноталар боюнча – 5,72 пайыздан 6,54 пайызга чейин, 28 күндүк ноталар боюнча – 6,08 пайыздан 6,89 пайызга чейин жана 91 күндүк ноталар боюнча – 5,43 пайыздан (2021-жылдын апрелинде) 7,45 пайызга чейин (2021-жылдын августунда) өскөн.

2021-жылдын III чейрегинде банк тутумунда үстөк ликвиддүүлүк жетиштүү деңгээлде болгондугуна байланыштуу, кредиттик ресурстардын банктар аралык рыногунда катышуучулардын жигердүүлүгү төмөндөшү байкалган. Мурдагы мезгилдердегидей эле, операциялардын түзүмүндө репо шарттарындагы бүтүмдөр басымдуулук кылган, алардын көлөмү III чейректе II чейрекке салыштырганда 60,2 пайызга кыскарган. Отчеттук чейрек ичинде насыялардын мөөнөтүнүн түзүмү өзгөрүшү, атап айтканда, бүтүмгө келишүүнүн орточо мөөнөттөрүнүн узартылышы жана

¹ Чендер боюнча маалыматтар, эгерде башкасы көрсөтүлбөсө, 2021-жылдын июнь жана сентябрь айларынын акырына карата келтирилген.

1 күндөн 3 күнгө чейинки мөөнөттөгү насыялардын үлүшүнүн кыскарышы катталгандыгын айтып кетүү зарыл (бул кыска мөөнөттүүлүк 2021-жылдын II чейрегинде коммерциялык банктардын ликвиддүүлүгү төмөндөшүнөн улам, кескин өскөн).

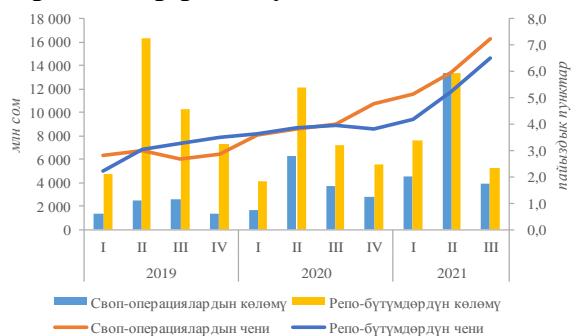
Акча рыногунун кыйла узак мөөнөттүү сегменти (мында 28 күндөн 1 жылга чейин) – кыска мөөнөттүү мамлекеттик баалуу кагаздар рыногу жүгүртүү мөөнөтү 12 айлык мамлекеттик казына векселдери (МКВ) менен гана сунушталат. Мурдагы мезгилдердегидей эле, жүгүртүү мөөнөтү 12 айлык МКВга суроо-талап аз болгон жана бул рыноктун сегменти бир аз гана жигердүүлүгүн көрсөткөн. Акча-кредит шарттары катуулатылган шартта, мурдагы чейрекке салыштырмалуу жүгүртүү мөөнөтү 12 айлык МКВ боюнча кирешелүүлүк кыйла өсүшү байкалган. Натыйжада, 2021-жылдын III чейрегинде кирешелүүлүк II чейректеги 5,92 пайыздан 8,32 пайызга чейин өсүшү катталган.

Байкоого алынып жаткан мезгилде финансылык рыноктун узак мөөнөттүү (1 жылдан ашык) сегментинде катышуучуларга жүгүртүү мөөнөтү 2, 3, 7 жана 10 жылдык мамлекеттик казына облигациялары (МКО) сунушталган. Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги отчеттук чейрекке бюджеттин профицитинен улам, мурдагы чейрекке салыштырмалуу МКО сунуштоо көлөмүн болжол менен 30 пайызга азайткан, бирок бул кагаздарга рыноктун катышуучуларынан суроо-талап түшкөн эмес. Ал эми аукциондордун жыйынтыгы боюнча МКОго суроо-талаптын көлөмү отчеттук чейрекке 75 пайыздан көбүрөөккө кыскарган. Аукцион өткөрүүнүн жыйынтыгында, жүгүртүү мөөнөтү 2 жана 3 жылдык МКОго суроо-талап көп болгон. Акча рыногунун чендеринен улам, сунушталган жүгүртүү мөөнөтү менен бардык МКОнун кирешелүүлүгү мурдагы чейрекке салыштырмалуу өсүшү байкалган. Айрыкча, МКО ичинен жүгүртүү мөөнөтү 3 жылдык кагаздар боюнча кирешелүүлүк кыйла өсүшү катталган (мурдагы чейрекке салыштырганда +1,25 п.п.).

Репо-бүтүмдөр жана своп-операциялар рыногу

Коммерциялык банктар улуттук валютада каржылоонун альтернативдүү булагы катары своп шартындагы (АКШ доллары/сом) валюта бүтүмдөрүн жигердүү колдонгон. Бул операциялардын чогуу алгандагы көлөмү отчеттук чейрекке 3,9 млрд сомду түзгөн, ал эми кредиттик ресурстардын банктар аралык рыногунун¹ катышуучулары 5,2 млрд сомго жакын каражат тарткандыгы белгиленген.

3.1.3-график. Репо-бүтүмдөр жана своп-операциялар рыногу

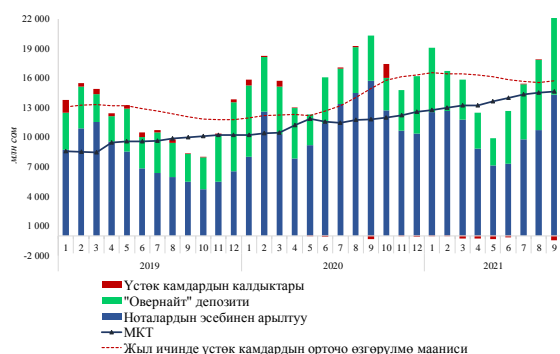
Акыркы жылдарда валюталык своп-операцияларынын ички рыногу кыйла кыска мөөнөттүү (1 айга чейин) бойдон сакталып калууда, ал эми пандемияга чейинки мезгилде узак мөөнөттүү (6 айга чейин) мүнөзгө ээ болгон. Ошол эле учурда репо-операциялардан айырмаланып, своп шарттарында бүтүмдөргө келишүү мөөнөтү кыйла узагыраак. Ошентип, отчеттук чейрекке своп-операциялар рыногундагы бүтүмдөрдүн орточо

алынган мөөнөтү 23 күндү, ал эми кредиттик ресурстардын банктар аралык рыногунда ушул эле көрсөткүч 5 күндү түзгөн. Мында 7 күнгө чейинки сегментте своп жана репо рынокторундагы чендер ортосунда бир аз гана ажырым бар экендигин белгилеп кетүү зарыл (чендер 5,00 пайыздан 7,00 пайызга чейинки чекте өзгөрүлүп турган).

¹ Кредиттик ресурстардын банктар аралык рыногу.

Банк секторунда ликвиддүүлүктү жөнгө салуу

3.1.4-график. Коммерциялык банктардын үстөк камдары

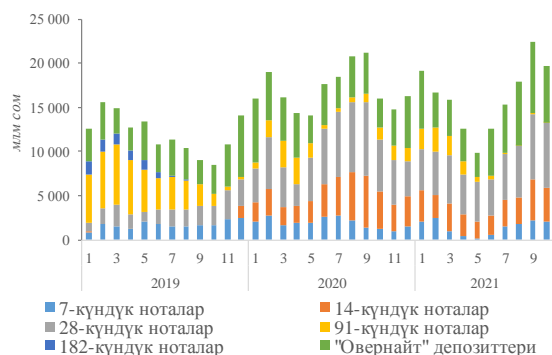

2021-жылдын III чейрегинде банк тутумунда үстөк ликвиддүүлүк ресурстардын монетардык каналдар аркылуу да, бюджеттик каналдар аркылуу да түшүүсү эсебинен калыптанган. Мында үстөк ликвиддүүлүктүн өсүшүнө Улуттук банктын операцияларынын таза салымы 15,6 млрд сомду түзгөн. Өз кезегинде, мамлекеттик бийлик органдарынын операциялары жана банктардан тышкаркы акчанын көбөйүшү чейректин жыйынтыгы боюнча коммерциялык банктардын ликвиддүүлүгүнүн, тиешелүүлүгүнө жараша, 3,5 жана 6,2 млрд сомго төмөндөшүнө түрткү болгон.

Отчеттук чейректе банк тутумундагы үстөк ликвиддүүлүк, мурдагыдай эле, кыйла жогору деңгээлде сакталып калган. Үстөк ликвиддүүлүктүн күндүк орточо көлөмү Улуттук банк тарабынан арылтуу операциялары жүргүзүлгөнө чейин 18,4 млрд сом өлчөмүндө түптөлгөн, өткөн чейректе бул көрсөткүч 11,3 млрд сомду түзгөн.

Улуттук банк инфляциянын монетардык түзүүчүсүн чектөө максатында, ашыкча ликвиддүүлүктү сиңирүү операцияларын көбөйткөн. Ошентип, 2021-жылдын III чейрегинде Улуттук банктын арылтуу операцияларынын күндүк орточо көлөмү өткөн чейрекке караганда 11,7ден 18,5 млрд сомго чейин көбөйгөн.

3.1.5-график. Арылтуу түзүмү

Улуттук банк банк тутумундагы үстөк ликвиддүүлүктүн деңгээлин, негизинен, ноталарды сатуу операцияларын жүргүзүү аркылуу жөнгө салган. Жүгүртүүдөгү ноталардын күндүк орточо көлөмү 2021-жылдын II чейрегинде 7,8 млрд сомго чейин төмөндөгөндөн кийин акырындап көбөйүп, III чейректе 11,6 млрд сомго жеткен.

Ошол эле учурда арылтуу операцияларынын түзүмүндө Улуттук банктын ноталарынын үлүшү төмөндөөсүн улантып, 62,6 пайызды түзгөн, ал эми II чейректе - 66,4 пайыз, I чейректе - 71,7 пайыз деңгээлинде калыптанган. Бул банктардын инвестициялык багытынын ашыкча ресурстарды ачык рыноктогу операциялардан Улуттук банктагы «овернайт» депозиттерине жайгаштырууга өтүшүүсү менен шартталган.

Үстөк ликвиддүүлүктүн мөөнөттүк түзүмү өзгөрүшүнө жана анда кыскараак бош ресурстардын басымдуулук кылышына байланыштуу, жүгүртүү мөөнөтү 7 күндүк ноталарга жалпы суроо-талап беш эсеге көбөйгөн, ал эми 14 жана 28 күндүк ноталар коммерциялык банктар тарабынан орточо суроо-талапка ээ болгон (суроо-талаптын 1,5 эсеге көбөйүшү белгиленген). Натыйжада, 7 күндүк ноталардын үлүшү сиңирүүнүн

жалпы көлөмүндө ноталар эсебинен олуттуу деңгээлге өскөн: 4,8 пайыздан (орточо алганда II чейрек ичинде) 15,7 пайызга чейин (орточо алганда III чейрек ичинде). Ошол эле учурда 14 күндүк ноталардын үлүшү 30,7 пайызга (+2,2 п.п.) жеткен, ал эми 28 жана 91 күндүк ноталар боюнча арылтуу үлүшү, тиешелүүлүгүнө жараша, 52,8 пайызга чейин ((-)4,2 п.п.) жана 0,8 пайызга чейин ((-)8,9 п.п.) кыскарган.

Коммерциялык банктар бош ресурстарын ачык рыноктогу операциялар менен катар эле, Улуттук банктагы «овернайт» депозиттерине да жигердүү жайгаштырган. Отчеттук чейректе «овернайт» депозиттеринин үлүшү жалпы сиңирүү түзүмүндө орточо алганда II чейректеги 33,6 пайыздан 37,4 пайызга чейин көбөйгөн. Мында «овернайт» депозиттеринин эсебинен арылтуунун күндүк орточо көлөмү отчеттук чейректе 1,8 эсеге өсүп, 6,9 млрд сомду түзгөн (II чейректе – 3,9 млрд сом).

Улуттук банктын кредиттик саясаты

Улуттук банк монетардык саясаттын учурдагы багытын улантуу менен 2021-жылы кайра каржылоо инструменттери аркылуу узак мөөнөттүү сомдук ликвиддүүлүктү сунуштоо операцияларын чектеген. Бул банк тутумунда үстөк ликвиддүүлүктүн жогорку деңгээлин сакталып туруусу менен шартталган, ал инфляциялык басым факторлорунун бири катары саналат.

2021-жылдын III чейрегинде банк тутумунда кыска мөөнөттүү сомдук ликвиддүүлүктүн убактылуу тартыштыгы орун алган. Кыска мөөнөттүү ликвиддүүлүктү колдоо максатында, коммерциялык банктарга туруктуу деңгээлде жеткиликтүү ыкманын алкагында банктарга “овернайт” кредиттери берилген, алардын дүң көлөмү 826,1 млрд сомду түзгөн.

Улуттук банктын валюта саясаты

Бүтүндөй алганда, отчеттук чейрек ичинде валюта рыногундагы абал туруктуу бойдон сакталып турган. Ал эми III чейректин акырында ички валюта рыногунда чет өлкө валютасына суроо-талаптын анын сунушуна караганда өсүшү байкалган.

Улуттук банк өзгөрүлмөлүү алмашуу курсу режиминен улам, алмашуу курсунун кескин өзгөрүлмөлүүлүгүн алдын алуу үчүн валюталык тооруктарга катышкан. Улуттук банктын ички валюта рыногунда чет өлкө валютасын сатуу боюнча интервенциялардын жалпы көлөмү отчеттук чейректе 33,1 млн АКШ долларын түзгөн (2021-жылдын II чейрегинде - 112,5 млн АКШ доллары). Каралып жаткан мезгилде Улуттук банк тарабынан чет өлкө валютасын сатып алуу операциялары өткөн чейректегидей эле жүргүзүлгөн эмес.

АКШ долларынын сомго карата алмашуу курсу 2021-жылдын III чейрегинде 84,2283 сомдон 84,8000 сомго/АКШ долларына чейин өзгөрүп, отчеттук чейректин жыйынтыгында 0,15 пайызга өскөн. Отчеттук чейректеги орточо курс 84,7254 сомду/АКШ долларына түзүп, өткөн чейрекке салыштырмалуу дээрлик өзгөргөн эмес (84,5404 сом/АКШ доллары).

2021-жылдын III чейрегиндеги акча-кредит саясатынын чаралары

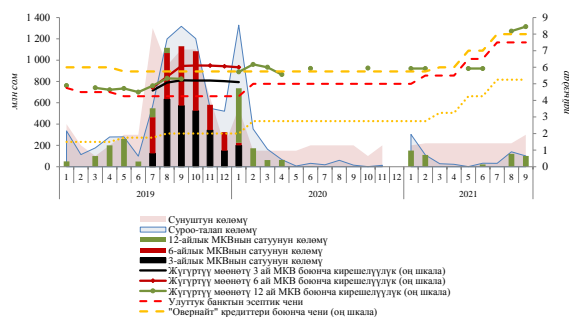
<p>Улуттук банктын негизги чен өлчөмү жана пайыздык чектин чендери жөнүндө чечими кабыл алынган</p>	<p>Улуттук банк Башкармасы Улуттук банктын эсептик чен өлчөмү жөнүндө маселени эки жолу - 2021-жылдын 26-июлунда жана 1-сентябрында карап чыккан. Июль айында өткөн отурумдун жыйынтыгында эсептик чен өлчөмүн 100 базистик пунктка 7,50 пайызга чейин жогорулатуу, ал эми сентябрь айында өткөн отурумдун жыйынтыгында эсептик чен өлчөмүн 7,50 пайыз деңгээлинде өзгөртүүсүз калтыруу жөнүндө чечим кабыл</p>
---	---

алынган. Эсептик ченди өзгөртүү менен бирге пайыздык чектин алкагы корректировкаланган: “овернайт” депозити боюнча төмөн деңгээлдеги чен 5,25 пайызга чейин, жогорку чекти аныктоочу «овернайт» кредиттери боюнча чен 8,00 пайызга чейин жогорулатылган.

3.2. Финансы рыногунун инструменттери

Мамлекеттик баалуу кагаздар рыногу

3.2.1-график. Мамлекеттик казына векселдерин сунуштоо, сатуу көлөмүнүн жана кирешелүүлүгүнүн динамикасы

Мамлекеттик казына векселдери
2021-жылдын III чейрегинде мамлекеттик баалуу кагаздардын кыска мөөнөттүү сегментинде, мурдагыдай эле, жүгүртүү мөөнөтү 12 айлык¹ МКВ гана сунушталган. Ал эми катышуучулардын жигердүүлүгү II чейректегиге караганда бир аз өскөн.

Катышуучулардын мындай жанданышы МКВ аукциондорунда суроо-талап жана сунуштун көлөмү көбөйгөндүгү менен түшүндүрүлөт. Бир аукционго катышуучулардын саны орточо алганда мурдагыдай эле экиден ашкан

эмес. 10 аукциондон 6 өткөрүлгөн эмес: 4 – катышуучулардын санынын жетишсиздигине, 2 – суроо-талап жоктугуна байланыштуу.

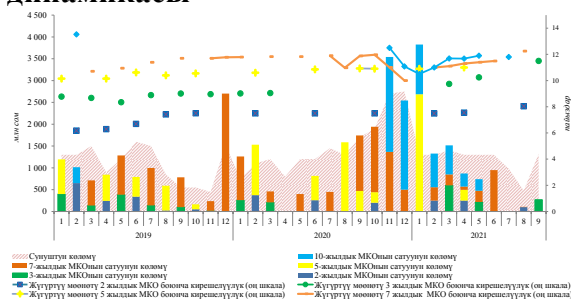
Жүгүртүү мөөнөтү 12 айлык кагаздар сунушу 2021-жылдын сентябрь айында февралдан бери өзгөрүлбөгөн 220,0 млн сомдон 300,0 млн сомго чейин биринчи жолу өскөндүгү катталган. Ошол эле учурда август айындагы суроо-талап жана сунуштун көрсөткүчтөрү 2021-жылдын январынан берки эң жогорку көрсөткүч болуп саналат (айлык орточо суроо-талап июль-сентябрь айларында апрель-июнь айларындагы көрсөткүчтөн 4,8 эсе, сунуш – 12,1 пайызга жогору түптөлгөн).

МКВнын жалпы орточо алынган кирешелүүлүгү 2,40 п.п.: II чейректеги 5,92ден август-сентябрь айларында 8,32ге чейин өскөн (июль айында катышуучулардын саны жетишсиз болгондуктан, МКВны сатуу боюнча аукциондор өткөрүлбөгөн катары таанылган). Кирешелүүлүктүн өсүшү май айынан июль айына чейин МКВга суроо-талаптын төмөн болушу, ошондой эле инфляциянын тездеши менен шартталган.

Сентябрь айынын акырына карата МКВ ээлеринин түзүмү кыйла өзгөргөн: коммерциялык банктар көбүрөөк үлүштү (июндун акырына карата 23,3 пайызга салыштырганда 47,6 пайыз), институционалдык инвесторлор экинчи орунду ээлеген (65,7 пайызга салыштырганда 42,0 пайыз), резидент юридикалык жактардын үлүшү 10,4 пайызды түзүү менен дээрлик өзгөргөн эмес.

¹ 2020-жылдын февралынан тартып Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги жүгүртүү мөөнөтү 12 айлык МКВны гана сунуштаган.

3.2.2-график. Мамлекеттик казына облигацияларын сунуштоо, сатуу көлөмүнүн жана кирешелүүлүгүнүн динамикасы

боюнча өсүшү байкалган.

Өтүп жаткан жылдын июль-сентябрь айларында МКОну айлык орточо сунуштоо көлөмү апрель-июнь айларынын көрсөткүчүнө салыштырганда 28,7 пайызга азайган, аталган баалуу кагаздарга суроо-талаптын көлөмү 75,7 пайызга төмөндөгөн.

МКО кирешелүүлүгү мөөнөттүүлүктүн бардык түрлөрү боюнча өскөн. Өтүп жаткан жылдын III чейрегинде 2 жылдык кагаздар боюнча орточо алынган кирешелүүлүк 8,04 пайызды (II чейректе 7,55 пайызды), 3 жылдык кагаздар боюнча – 11,50 пайызды (II чейректе 10,25 пайызды), 7 жылдык кагаздар боюнча – 12,25 пайызды (II чейректе орточо алганда 11,40 пайызды), 10 жылдык кагаздар боюнча – 11,80 пайызды (III чейректе орточо алганда 11,79 пайызды) түзгөн. Жүгүртүү мөөнөтү 5 жылдык кагаздарга III чейректе суроо-талап болгон эмес.

III чейректе экономикада сакталып турган белгисиздик жагдайдан улам, катышуучулардын кыска мөөнөттүү кагаздарга суроо-талабы жогорулаган: 2 жылдык МКОго суроо-талап жалпы суроо-талаптын 37,4 пайызын, 3 жылдык МКОго – 60,6 пайызды түзгөн, ал эми II чейректе 7 (жалпы суроо-талаптын 47,0 пайызы) жана 10 (жалпы суроо-талаптын 19,8 пайызы) жылдык баалуу кагаздарга суроо-талап күчөгөн.

Мамлекеттик казына облигацияларын сатуу көлөмүндө негизги көлөмдү жүгүртүү мөөнөтү 2 жана 3 жылдык МКО (сатуунун жалпы көлөмүнүн, тиешелүүлүгүнө жараша, 14,6 жана 83,4 пайызын) түзгөн, ал эми калган жүгүртүү мөөнөтүндөгү кагаздар боюнча сатуу көлөмү минималдуу көлөмгө чейин төмөндөшү байкалган.

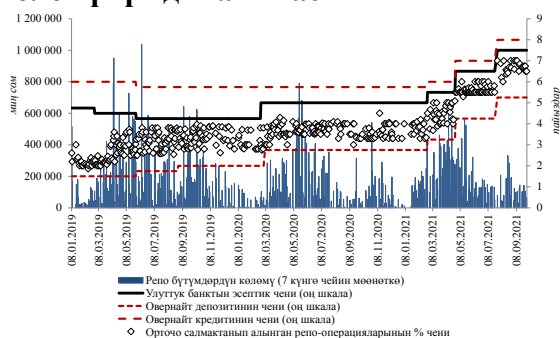
Каралып жаткан мезгилдин жыйынтыгы боюнча жүгүртүүдөгү МКО¹ көлөмү жыл башынан 12,2 пайызга, 59,3 млрд сомго чейин көбөйгөн. МКОго ээлик кылуучулардын түзүмү анчалык өзгөргөн эмес: баалуу кагаздардын негизги көлөмү институционалдык инвесторлорго (53,7 пайыз), коммерциялык банктарга (21,8 пайыз), резидент эмес юридикалык жактарга (14,0 пайыз) жана калган ээлик кылуучуларга (10,5 пайыз) туура келет.

Мамлекеттик казына облигациялары
2021-жылдын III чейрегинде МКО рыногу кагаздардын жүгүртүү мөөнөтүнүн бардык түрлөрү менен сунушталган. Экономикада орун алып турган белгисиздик жагдайга жана тобокелдиктерге байланыштуу, катышуучулардын жигердүүлүгү өткөн чейрекке салыштырмалуу төмөндөгөн. МКО кирешелүүлүгү жайгаштырылган кагаздардын жүгүртүү мөөнөтүнүн бардык түрлөрү

¹Чет өлкө валютасында номинацияланган МКОну эске албаганда

Банктар аралык кредиттик ресурстар рыногу

3.2.3-график. Банктар аралык кредиттик ресурстар рыногунда чендердин жана репо бүтүмдөрүнүн көлөмүнүн динамикасы

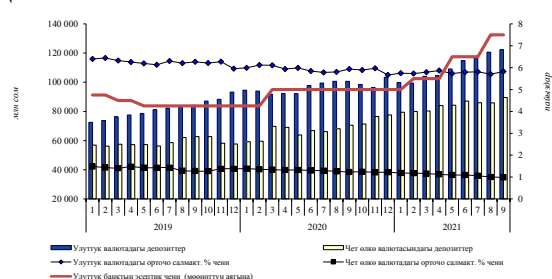

апрелинен бери өткөрүлгөн эмес.

2021-жылдын III чейрегинде банктар аралык рынокто орточо алынган чен өткөн чейректеги көрсөткүчкө салыштырганда 1,2 п.п көбөйүп, 6,5 пайыз деңгээлинде түптөлгөн. Банктар аралык кредиттердин орточо алынган мөөнөтү 5 күнгө чейин жогорулаган (2021-жылдын II чейрегинде – 3 күн).

Депозит рыногу

3.2.4-график. Коммерциялык банктардын депозиттеринин динамикасы

жактардын эсептешүү эсептеринде 2021-жылдын II чейрегине салыштырмалуу 24,1 пайызга өсүү улуттук валютадагы депозиттердин 80,3 пайыз өлчөмүндө жалпы өсүшүнө салымын кошкон. Ал эми чет өлкө валютасында юридикалык жактардын эсептешүү эсептери 5,7 пайызга көбөйгөн, бул 2021-жылдын III чейрегинде чет өлкө валютасындагы депозиттердин жалпы өсүшүнүн 73,9 пайызын түзгөн.

Муну менен катар эле, жеке адамдардын улуттук валютадагы депозиттеринин өсүшү жана улуттук валютадагы мөөнөттүү депозиттердин көбөйүшү да депозиттер рыногунун мындан ары өнүгүшүн билдирген алгылыктуу тенденция болуп саналат. Натыйжада, өтүп жаткан жылдын II чейрегине салыштырганда, жеке адамдардын улуттук валютадагы депозиттери 2,0 пайызга, ал эми улуттук валютадагы мөөнөттүү депозиттер – 3,1 пайызга өскөн, 2021-жылдын башынан бул көрсөткүчтөрдүн жогорулашы, тиешелүүлүгүнө жараша, 8,9 жана 14,0 пайызды түзгөн.

Жыл башынан АКШ долларынын бир аз бекемделишине карабастан, 2021-жылдын сентябрында депозиттердин долларлашуу деңгээли 2020-жылдын декабрына салыштырганда 0,6 п.п. азайып, 42,3 пайыз чегинде катталган.

Отчеттук мезгил ичинде эсептешүү эсептери жана талап боюнча төлөнүүчү эсептер жалпы депозиттердин болжол менен үчтөн экисин түзүп, мындай жагдай сакталып турган, ошол эле учурда 2021-жылдын башталышынан мөөнөттүү

2021-жылдын III чейрегинде банктар аралык кредиттик ресурстар рыногунда катышуучулардын жигердүүлүгү салыштырмалуу төмөн деңгээлде калыптанган.

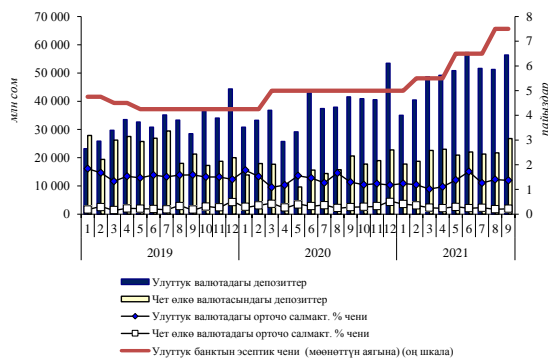
Байкоого алынган мезгилде банктар аралык рынокто 5 305,6 млн сом суммасына бүтүмдөр ишке ашырылган, бул 2021-жылдын II чейрегиндегиден эки жарым эседен көбүрөөккө аз. Отчеттук мезгилде 107 репо-операция жана чет өлкө валютасында бир стандарттуу бүтүм ишке ашырылган. Ал эми улуттук валютада стандарттуу операциялар 2019-жылдын

2021-жылдын III чейрегинде депозиттик база, мурдагыдай эле, туруктуу өсүшүн уланткан, бул калктын банк тутумуна карата ишенимин билдирет.

Мында өтүп жаткан жылдын июль-сентябрь айларында юридикалык жактардын эсептешүү эсептеринде депозиттердин улуттуу өсүшүн белгилеп кетүү зарыл. Улуттук валютадагы депозиттердин түзүмүндө юридикалык

депозиттердин үлүшү төмөндөгөн. Бул калк арасында акча каражатын мөөнөттүү депозиттерде сактоону каалагандар азайгандыгын билдирет. Депозиттик базанын жалпы дюрациясы 2021-жылдын сентябрь айынын акырына карата 4,9 айды түзгөн (жыл башынан -0,2 ай).

3.2.5-график. Коммерциялык банктардын депозиттеринин агымынын динамикасы

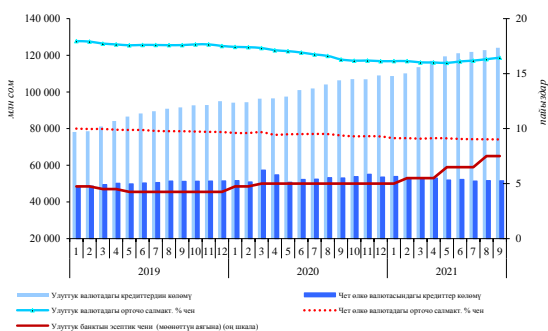
Улуттук валютадагы мөөнөттүү депозиттер боюнча чендер жыл башынан бери өсүшү байкалган, бул акча-кредит саясатынын катуулатылышына жана инфляциянын жогорулашына байланыштуу, банктар арасында калктын аманаттарын тартуу үчүн атаандаштык күчөгөндүгүн билдирет. 2021-жылдын сентябрь айынын акырына карата улуттук валютадагы мөөнөттүү депозиттер боюнча (калдыктар) пайыздык чен 2020-жылдын декабрына салыштырганда 0,7 п.п. жогорулап, 10,9 пайызды түзгөн. Муну менен бирге эле, депозиттик база

боюнча пайыздык чен, жалпысынан, “бир калыптагы” тренд менен мүнөздөлгөн, бул пайыздык чени төмөн депозиттердин үлүшү көбөйүшү менен түшүндүрүлөт.

Кароого алынып жаткан мезгилдин акырына карата депозиттер рыногунда концентрациялануу индекси¹ жыл башынан тартып 0,01 пайыздык пунктка 0,10го чейин жогорулап туруктуу катары белгиленген, бул концентрациялануунун орточо деңгээлин жана рынокто бирдей үлүшкө ээ он катышуучу иш алып барып жаткандыгын тастыктайт.

Кредит рыногу

3.2.6-график. Коммерциялык банктардын кредиттик карызынын мезгилдин акырына карата динамикасы

Коммерциялык банктардын кредит портфелинин туруктуу өсүшү уланган.

2021-жылдын июль-сентябрь айларында кредит портфелинин өсүшү улуттук валютада берилген кредиттер көлөмүнүн жогорулоосу менен камсыздалган. Кредиттердин олуттуу көбөйүшү керектөө кредиттери, соода жана ипотека секторлорунда байкалган. Мында, өнөр жайы жана айыл чарба сыяктуу өндүрүштүк секторлордо улуттук валютадагы кредит портфелинин өсүшү басаңдаган.

Чет өлкө валютасындагы кредит портфели АКШ долларынын курсу кескин өскөндөн кийин 2020-жылдын март айынан тартып төмөндөгөн.

Жаңыдан берилген кредиттердин көлөмү төмөндөө тенденциясына ээ болгон. Улуттук валютада жаңыдан берилген кредиттердин көлөмү керектөө кредиттеринин

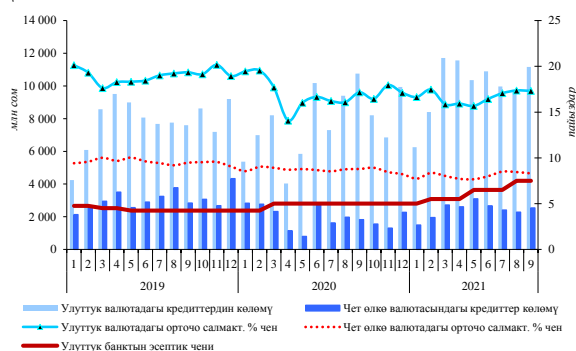
¹ Бул индекс банктардын портфелинде көрсөткүчтүн концентрациялануу деңгээлин көрсөтөт. Концентрациялануу деңгээли Херфиндаль-Хиршмандын индекси эсептөө методикасы боюнча эсептелет жана көрсөткүчтүн салыштырма салмагынын квадраттарынын жалпы көлөмдөгү суммасын түшүндүрөт. Индекс 0дон 1ге чейинки маанини кабыл алат. Индексин 0,10дон кем мааниси концентрациялануунун төмөн деңгээлине; 0,10дон 0,18ге чейин – концентрациялануунун орточо деңгээлине; 0,18ден жогору – концентрациялануунун жогорку деңгээлине дал келет. Мисалы, 0,50гө барабар концентрациялануу индекси, рынокто бирдей үлүштөгү эки катышуучунун, ал эми 0,3 – үч катышуучунун катышуусуна эквиваленттүү ж.б.

жана соодага кредиттердин эсебинен 2020-жылдын тиешелүү чейрегине салыштырмалуу жогорулаган. Чет өлкө валютасында жаңыдан берилген кредиттердин көлөмү 2020-жылдын январь-сентябрь айларына салыштырмалуу төмөндөгөн.

Ушундан улам кредит портфелинин долларлашуусу буга чейинки төмөн көрсөткүчтөрдү жаңыртуу менен 2020-жылдын декабрына салыштырмалуу 3,6 п.п. төмөндөп, сентябрь айында 29,3 пайызга чейин жеткен.

2021-жылдын III чейрегинде улуттук валютада жаңыдан берилген кредиттер боюнча дюрация 2020-жылдын тиешелүү чейрегине салыштырмалуу 3 айга кыскарып, 22 айды түзгөн, ал эми чет өлкө валютасында ал анча өзгөрбөстөн 33 ай деңгээлинде түптөлгөн.

3.2.7-график. Мезгил ичинде коммерциялык банктар тарабынан жаңыдан берилген кредиттердин динамикасы

Мөөнөттүү депозиттерге чендердин өсүшүнөн улам улуттук валютадагы кредит портфелинин пайыздык чендери өтүп жаткан жылдын май айынан тартып жогорулаган. Мында кредиттерге чендер айыл чарба, соода, курулуш, ипотека жана керектөө кредиттерин кошо алганда, көпчүлүк олуттуу тармактардын эсебинен жогорулаган. Мындан тышкары, депозиттерге чендердин жогорулоосу сыяктуу эле, кредиттерге чендердин өсүшү инфляциялык процесстерди ооздуктоого багытталган акча-кредит

саясатынын күчөтөлүшүнүн алкагында түптөлгөн.

Кредиттөө рыногунун жалпы концентрациялануу көрсөткүчү туруктуу болуп, 0,08 деңгээлинде түптөлгөн, бул төмөн концентрациялануу деңгээлин билдирет жана рынокту он эки банк ортосунда бөлүүгө эквиваленттүү. Тармактык концентрациялануу көрсөткүчү 0,33тү түзүү менен негизги үч кредиттөө секторун билдирген.

2021-жылдын сентябрь айынын жыйынтыгы боюнча кредит портфелинин сапаттык өзгөчөлүктөрү төмөнкүдөй түптөлгөн: кредит портфелиндеги мөөнөтү өткөн кредиттердин үлүшү жыл башынан тартып 0,3 п.п. жогорулап, 2,6 пайызды түзгөн. Пролонгацияланган кредиттердин кредит портфелине карата катышы боюнча салыштырма салмагы да жогору деңгээлде сакталууда, ошондой болсо да январь айындагы рекордук 15,9 пайыздан сентябрь айынын акырына 13,3 пайызга чейин (2020-жылдын декабрынан тартып 0,4 п.п. төмөндөгөн) төмөндөшү мүмкүндүгү белгиленүүдө, бул банк тутумунун туруктуулугунун тобокелдиктери азайгандыгын тастыктайт.

3.3. Монетардык индикаторлор динамикасы

Акча базасы

Акча базасынын өсүш арымы жылдык мааниде алганда 2020-жылдагы озгон арымда өсүштөн кийин акырындап басаңдоодо. Өтүп жаткан жыл ичинде бюджеттин киреше бөлүгүн арттыруу камдык акчалардын өсүшүн кечендетүүдө, ал эми 2020-жылы алардын өсүшүнүн негизги фактору катары бюджеттик канал болгон. 2021-жылдын III чейрегинин жыйынтыгы боюнча акча базасынын жылдык өсүшү өткөн чейректин акырындагы 10,7 пайызга караганда өтүп жаткан чейректе 6,6 пайызга чейин төмөндөгөн.

3.3.1-график. Мамлекеттик башкаруу органдарынын жана Улуттук банктын операцияларынын акча базасынын өзгөрүүсүнө салымы

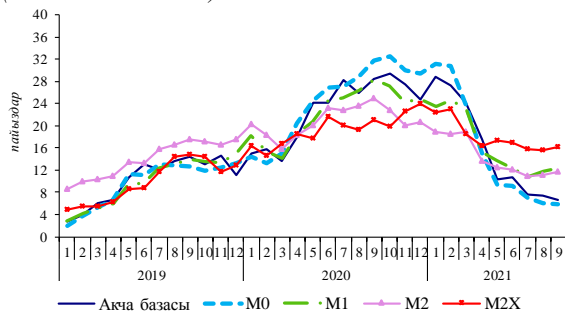
Отчеттук чейрек ичинде акча базасы 3,1 пайызга өскөн. Улуттук банктын 8,3 млрд сом суммасында операциялары III чейрек ичинде камдык акчалардын өсүшүнө таасирин тийгизген негизги фактордон болгон.

Өз кезегинде өкмөттүн операциялары акча базасын 3,5 млрд сомго төмөндөткөн.

Акча топтомдору

2021-жылдын III чейрегинде акча топтомдорунун жылдык өсүш арымы оң аймакта орун алып, басаңдоону уланткан.

3.3.2-график. Акча топтомдорунун номиналдык өсүш арымы (жылдык мааниде)

M0 акча топтому боюнча салыштырмалуу көбүрөөк басаңдоо белгиленген. Курамында депозиттерди камтыган топтомдор боюнча улуттук валютада да, чет өлкө валютасында да депозиттердин тездик менен өсүшүнө байланыштуу олутсуз басаңдоо байкалган.

Банктардан тышкаркы акча (M0) каралып жаткан чейректин жыйынтыгында 5,8 пайызга өскөн, ал эми өткөн чейректе M0 топтомунун жылдык өсүшү 9,2 пайызды түзгөн.

Кеңири маанидеги акча массасында камтылган депозиттер жылдык мааниде улуттук валютадагы депозиттердин (+19,6 пайыз) жана чет өлкө валютасындагы депозиттердин (+33,0 пайыз) эсебинен 24,8 пайызга өскөн.

Акча массасынын көлөмү (M2X акча топтому) чейректин акырына карата 319,1 млрд сомду түзүп, жылдык мааниде 16,2 пайызга өскөн (II чейректин акырында жылдык өсүш 16,9 пайызды түзгөн). Отчеттук чейрек ичинде акча массасы 15,4 млрд сомго көбөйгөн.

4-глава. Инфляция динамикасы

2021-жылы Кыргыз Республикасында керектөө бааларынын учурдагы өсүшүнүн негизги факторлорунан болуп дүйнөлүк азык-түлүк рынокторунда баанын туруктуу өсүшү, тарифтердин жана жөнгө салынуучу баанын жогорулашы (Бишкек шаарында коомдук транспортко жол кире баасынын жогорулашы жана кээ бир керектөөчүлөрдүн топтору үчүн электр энергиясынын тарифинин кымбатташы), ошондой эле энергия ресурстарына баанын өсүшүнүн дүйнөлүк тенденциясына байланыштуу күйүүчү-майлоочу материалдарга баанын олуттуу өсүшү саналат.

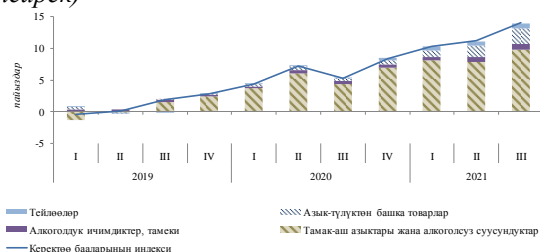
Кошумча инфляциялык басым өтүп жаткан жылы айыл чарба продукциясынын өндүрүшүнүн төмөндөшү менен шартталган.

Келтирилген факторлор өлкөдөгү үй чарбаларынын жана ишканалардын инфляциялык күтүүлөрүнүн өсүшүн калыптандырат, бул азык-түлүктөн башка товарларга жана кызмат көрсөтүүлөргө баанын өсүшүнө таасирин тийгизет.

4.1. Керектөө баа индекси

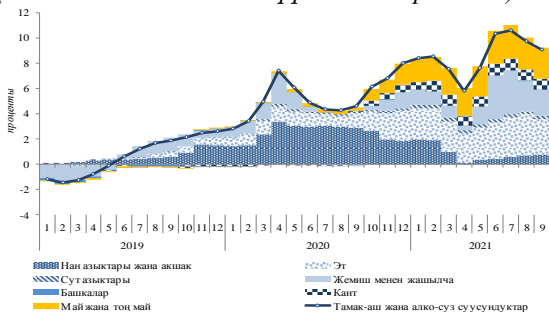
4.1.1-график. Керектөө баа индексинин түзүмүнүн динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

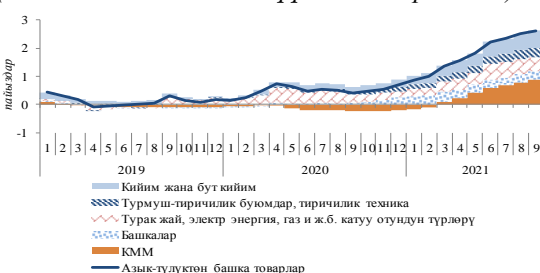
4.1.2-график. Жылдык керектөө баа индексиндеги азык-түлүккө баалар салымынын динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү айына карата ай)

4.1.3-график. Жылдык керектөө баа индексиндеги азык-түлүктөн башка товарларга баалар салымынын динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү айына карата ай)

2021-жылдын III чейрегинде инфляциянын жылдык мааниси (өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек) 14,1 пайызды түзгөн. Кароого алынып жаткан мезгилде керектөө баа индексинин өсүшүнө негизги салым тышкы факторлор менен шартталган.

Өтүп жаткан жылдын III чейрегинде азык-түлүк товарларына баа өткөн жылдын тиешелүү чейрегине салыштырмалуу 21,5 пайызга өскөн. Керектөө баа индекси куржунунун түзүмүндө азык-түлүк товарларынын үлүшүн (45,6 пайызды) эске алганда, азык-түлүккө баанын өсүшүнүн салымы чечүүчү болгон.

2021-жылдын III чейрегинде азык-түлүк инфляциясынын өсүшүнө салым кошкон негизги драйвер болуп “эт”, “майлар жана тоң майлар”, ошондой эле “жемиштер жана жашылчалар” (8,3 п.п.) саналган. Мындай тенденцияга кышта кардын аз жаашы, кеч себүү иштери, жыл башында мал жана эт экспортунун өсүшү, региондо жайдын кургакчыл болушу жана анын натыйжасында чөпкө баанын өсүшү сыяктуу факторлор өбөлгө түзгөн.

2021-жылдын каралып жаткан чейрегинде азык-түлүктөн тышкаркы инфляция 2020-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырмалуу 8,6 пайызга жогорулаган. Азык-түлүктөн башка товарларга баанын өсүшүнө эң чоң салымды «бензин» категориясынын 64,8 пайызга, «кийим-кече жана бут кийим» тобунун баасынын 5,5 пайызга

жана «газ (табигый жана суюлтулган)» – 9,6 пайызга өсүшү кошкон. Үй буюмдары жана тиричилик техникасы 7,7 пайызга кымбаттаган.

2021-жылдын башынан тартып күйүүчү-майлоочу материалдарга баа мунайга дүйнөлүк баанын өсүү тенденциясынын, ошондой эле россиялык мунайды кайра иштетүүчү заводдордо дүң сатуу бааларынын жогорулашынын алкагында өлкө ичиндеги өсүү векторун уланткан.

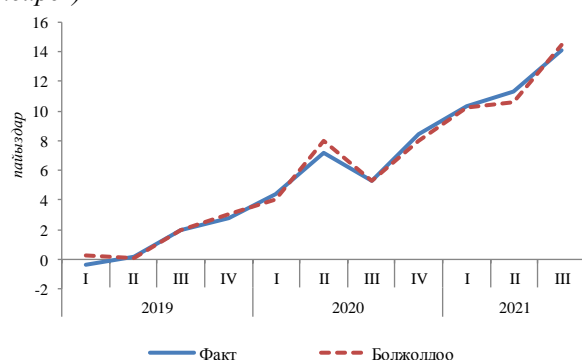
4.1.4-график. Товарлар топтору боюнча керектөө баа индексинин динамикасы (өткөн жылдын тиешелүү айына карата ай)

көрсөткүчү (азык-түлүк жана энергия товарларды эсепке албаганда) 2021-жылдын III чейрегинде жылдык мааниде 13,1 пайызды түзгөн.

4.2. Болжолдоону факты менен салыштыруу

4.2.1-график. Керектөө баа индексинин айкын жана болжолдуу мааниси (өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Алкохолдук ичимдиктерге жана тамеки заттарына баа индекси байкоого алынган чейректе 2021-жылдын башында тамеки заттарына акциздик чендин пландалган жогорулашынын алкагында 10,4 пайызга өскөн.

Рыноктук инфляция ушул жылдын башынан бери тездей баштап, 2021-жылдын сентябрында 7,2 пайызга жеткен. Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети тарабынан эсептелген базалык инфляциянын

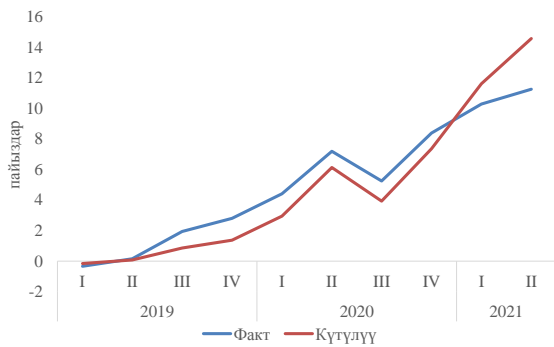
2021-жылдын III чейрегинде айкын инфляция Улуттук банк күткөндөн 0,4 п.п. төмөн түптөлгөн.

Күтүлгөн инфляциянын айкын мааниден четтеши азык-түлүк товарларына баанын өсүшүнүн тездешинин шартында күтүүлөрдүн бир аз жогору болушу менен шартталган.

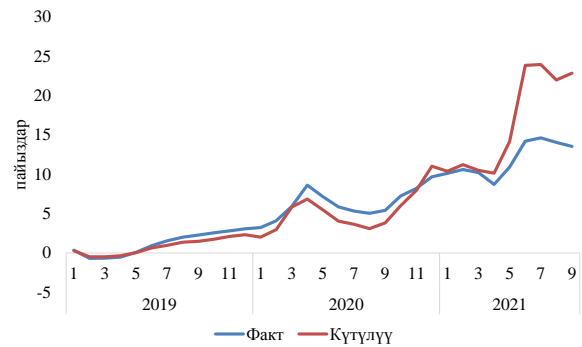
4.3. Инфляциялык күтүүлөр

Инфляциялык күтүүлөр – бул Кыргыз Республикасындагы үй чарбаларынын жана ишканалардын ой-пикирлерин талдоонун негизинде келечекте күтүлүп жаткан баа динамикасынын сандык өлчөөсү. Үй чарба секторун сурамжылоо 2015-жылдын башында башталган, ал «SIAR research & consulting» ЖЧК тарабынан жүргүзүлгөн. 2018-жылдан баштап респонденттердин камтылышын жогорулатуу максатында Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети сурамжылоого үй чарба сектору жана ишканаларды камтыган тандоону кеңейтүү жолу менен кошулган. Азыркы учурда инфляциялык күтүүлөрдүн деңгээлин баалоо үй чарбаларын (5 000 респондент) чейрек сайын жана 250 ишкананы ай сайын сурамжылоо аркылуу жүргүзүлөт.

4.3.1-график. Инфляциянын айкын мааниси жана үй чарбаларынын күтүлүп жаткан инфляциясы

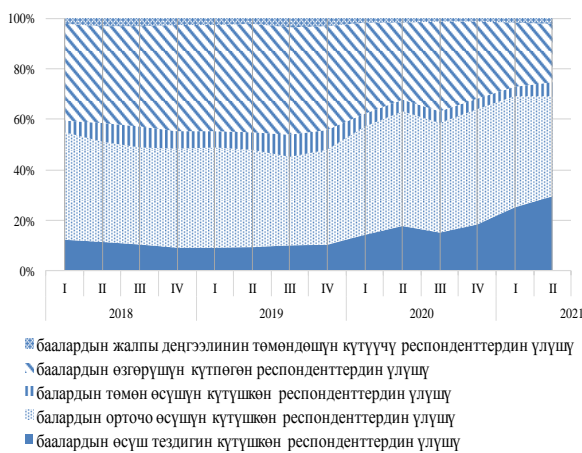

4.3.2-график. Инфляциянын айкын мааниси жана ишканалардын күтүлүп жаткан инфляциясы

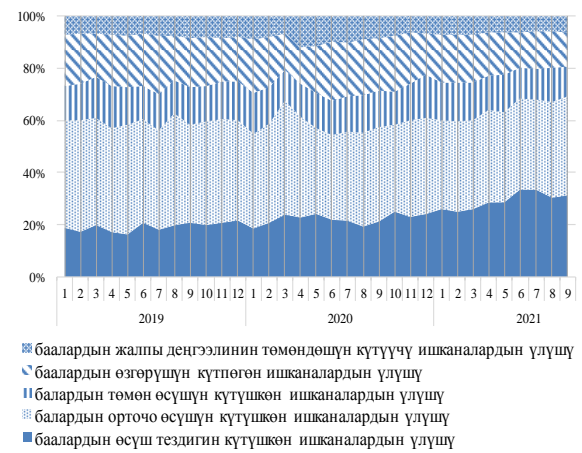

Кароого алынып жаткан мезгилде инфляциялык күтүүлөр өскөн. Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин сурамжылоосуна ылайык, ишканалардын жана үй чарбаларынын баа күтүүлөрү максималдуу деңгээлде калыптанган. Сентябрь айында ишканалардын күтүүлөрү 22,8 пайыз деңгээлинде түптөлгөн. Айкын инфляция менен ишканалардын күтүүлөрүнүн ортосундагы ажырым үстүбүздөгү жылдын июнь айынан бери кескин өскөн. 2021-жылдын экинчи чейрегинде үй чарбаларынын күтүлүп жаткан инфляциясы да 14,6 пайыз деңгээлинде айкын инфляциядан жогору болгон. Бул чейректеги айкын инфляциянын мааниси 11,3 пайызды түзгөн.

4.3.3-график. Үй чарбалары сектору боюнча жоопторду бөлүштүрүү (пайыздар)

4.3.4-график. Ишканалардын жоопторун бөлүштүрүү (пайыздар)

2021-жылдын II чейрегинин акырында баанын өсүшүн күткөн респонденттердин үй чарба секторундагы үлүшү ар кандай деңгээлде 75 пайызды түзгөн. Баалардын тездетилген өсүшүн респонденттердин 30 пайызы күткөн, бул 2019-жыл башындагы тиешелүү көрсөткүчтөн үч эсе жогору. Реалдуу сектордо 2019-жылдын башында күтүүлөр үй чарба секторуна салыштырмалуу жогору болгон. Бирок 2021-жылдын сентябрынын жыйынтыгы боюнча баанын өсүшүн күткөн ишканалардын үлүшү 81 пайызды, анын ичинде баанын тездетилген өсүшүн күткөндөрдүн үлүшү 31 пайызды түзгөн.

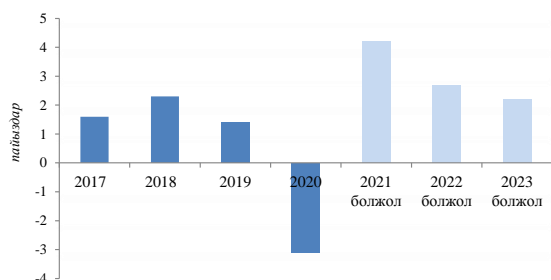
5-глава. Орто мөөнөткө каралган болжолдоолор

5.1. Тышкы чөйрө жөнүндө божомолдор

5.1.1. Соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдүн өнүгүүсүн болжолдоо

Россия

5.1.1.1-график. Россиянын реалдуу ички дүң өнүмүнүн өсүшү
(жылга карата жыл)

Булагы: ЭВФ, «Блумберг» МА, Россия Федерациясынын Экономиканы өнүктүрүү министрлиги, Россия Банкы

Россия Банкынын маалыматы боюнча, өлкө экономикасынын өсүш арымынын басаңдашы калыбына келтирүү этабынын аяктаганынан кабар берет.

Россия Федерациясынын Экономиканы өнүктүрүү министрлиги 2021-жылга карата экономикалык өсүш арым боюнча болжолдоону 3,8 пайыздан 4,2 пайызга чейин жакшырткан. 2022-2024-жылдары ИДӨнүн өсүш арымынын болжолдоосу 3,0 пайыз өлчөмүн түзөөрү күтүлүүдө, ал эми мекеме 2022-жылга

болжолду 3,2 пайыздан 3,0 пайызга бир аз төмөндөткөн. Келерки жылы ИДӨнүн өсүш арымы көп багыттуу факторлордун таасири астында түзүлөт: бир жагынан экономикалык өсүш ОПЕК+ келишиминин алкагында мунай өндүрүүнүн көлөмүн көбөйтүү менен шартталса, экинчи жагынан, акча-кредит саясатынын катуулатылышы ооздуктоочу таасирин тийгизет.

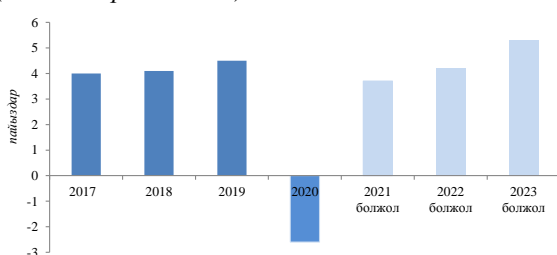
Россия жана дүйнө экономикасындагы учурдагы кырдаалды, анын ичинде сунуштар жагынан чектөөлөрдүн мүнөзүн эске алганда Россия Банкы октябрь айында ИДӨнүн өсүү болжолун бирдей деңгээлде сактай алган: 2021-жылы – 4,0-4,5 пайызда, 2022-2024-жылдары – 2,0-3,0 пайызда.

Жогорку инфляциялык күтүүлөрдү жана жалпысынан процесстерди эске алганда Россия Банкы июль айындагы болжолдоолорго (5,7-6,2 пайыз) салыштырмалуу 2021-жылга инфляциянын болжолун 7,4-7,9 пайызга чейин олуттуу жогорулаткан. Жүргүзүлүп жаткан акча-кредит саясатынын шартында жылдык инфляция 2022-жылы 4,0-4,5 пайызга чейин төмөндөшү жана келечекте 4,0 пайызга жакын сакталышы күтүлүүдө.

Ошол эле учурда октябрь айында Россия Федерациясынын Экономиканы өнүктүрүү министрлиги да үстүбүздөгү жылга карата инфляцияга баа берүүсүн кайра карап чыккан. Мекеменин баа берүүсү боюнча, 2021-жылдын жыйынтыгында инфляция 7,4 пайыз деңгээлинде күтүлүүдө (мурда күтүлгөн 5,8 пайыздын ордуна).

Казакстан

5.1.1.2-график. Казакстандын реалдуу ички дүң өнүмүнүн өсүшү
(жылга карата жыл)

Булагы: «Блумберг» МА, эл аралык финансы институттары

Казакстандын экономикасынын 2021-жылга карата учурдагы болжолдоолору негизинен жогорулоо жагында кайра каралып чыккан, бирок инфляциялык күтүүлөр дүйнөлүк азыктүлүк рынокторунда баанын жогорулашынан жана ички сурооталаптын калыбына келишинен улам начарлаган.

Өтүп жаткан жылдын январь-сентябрь айларында Казакстан

экономикасынын өсүп жатышынын улануусунан жана өнүгүүнүн оптимисттик сценарийине дал келүүсүнөн, Казакстандын Улуттук банкы 2021-жылы ИДӨнүн өсүшүн мунайдын баасы орточо жылдык баа менен баррелине 70,0 долларды түзгөн учурда 3,7-4,0 пайыз деңгээлинде күтүүдө (2021-жылдын июнь айында ИДӨнүн өсүш болжолдоосу 3,6-3,9 пайыз деңгээлинде болгон).

Европа реконструкциялоо жана өнүктүрүү банкынын болжолдоосуна ылайык, Казакстандын экономикасынын өсүшү өтүп жаткан жылдын акырында 3,6 пайыз, 2022-жылы – 3,8 пайыз деңгээлинде калыптанат, бул тышкы суроо-талаптын күчөшүнөн жана ички керектөөнү колдоочу бюджеттик дем берүү чараларын улантуудан, ошондой эле чийки затка өтө жогорку баадан улам келип чыгат. Бирок, соода-экономикалык ишке тоскоол боло турган COVID-19 пандемиясына байланыштуу өсүштүн төмөндөө тобокелдиктери бар.

Бир катар эл аралык уюмдар Казакстандын учурдагы жана кийинки жылдарга экономикалык өсүүсү боюнча болжолдоосун жакшырткан. Ошентип, Дүйнөлүк банк өлкөнүн ИДӨсүнүн өсүшүн 2021-жылы 3,5 пайыз деңгээлинде (июнь айында 3,2 пайыз деңгээлинде болжолдонгон) болжолдоп, 2022-жылга 3,7 пайыз деңгээлинде өзгөрүүсүз калтырган.

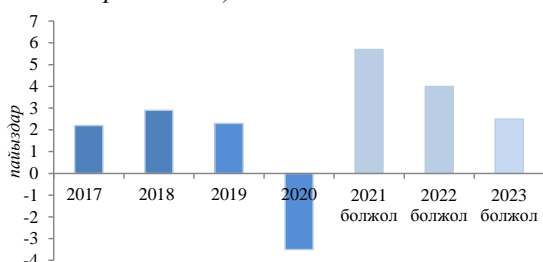
ЭВФтин октябрдагы “Дүйнөлүк экономиканы өнүктүрүү келечектери” докладындагы болжолдоосуна ылайык 2021- жана 2022-жылдары үчүн Казакстандын ИДӨсүнүн өсүшү боюнча күтүүлөр 0,1 п.п., апрелдеги болжолдоодон тиешелүүлүгүнө жараша 3,3 жана 3,9 пайызга чейин жакшырган.

Үстүбүздөгү жылдын акырында фонд орточо жылдык инфляция 7,5 пайыз, келерки жылы 6,5 пайыз деңгээлинде жана 2026-жылга чейин кийинки жылдары 4,0 пайыз максаттуу чегинде болорун болжолдоодо.

Казакстандын Улуттук банкы үстүбүздөгү жылы инфляция 7,5-8,5 пайыз деңгээлинде болорун күтүүдө (мурда 6,0-7,0 пайыз деңгээлинде болжолдонгон), мында акыркы айлардагы баанын тынымсыз өсүшү жана Инфляцияга каршы жөнгө салуу чаралар топтомун¹ ишке ашыруу натыйжалуулугунун деңгээли эске алынган. Эсептик ченди жогорулатуу жөнүндө жакында кабыл алынган чечим, ошондой эле өкмөттүн чаралары 2022-жылы инфляциянын 4,0-6,0 пайыз максаттуу чекке киришине өбөлгө түзөт.

АКШ

5.1.1.3-график. АКШнын реалдуу ички дүң өнүмүнүн өсүшү (жылга карата жыл)

Булагы: «Блумберг» МА, эл аралык финансы институттары

карата болжолдоосун 7,0 пайыздан 5,9 пайызга чейин төмөндөткөн. Мында 2022 жана

Жакынкы келечекке экономикалык жигердүүлүктүн болжолдоолору жалпысынан оң бойдон калууда, бирок экономикалык өсүштү ооздуктаган коронавирустун жаңы штаммынын жайылышы боюнча белгисиздик сакталууда. Ошентип, эл аралык аналитиктердин көбү АКШнын ИДӨсүнүн өсүш көрсөткүчтөрүн өтүп жаткан жылга карата төмөндөткөн.

АКШнын федералдык резерв системасы 2021-жылдын сентябрында өлкөнүн ИДӨсүнүн үстүбүздөгү жылга карата болжолдоосун 7,0 пайыздан 5,9 пайызга чейин төмөндөткөн. Мында 2022 жана

¹ Инфляцияга каршы жөнгө салуу чаралар топтому инфляциянын монетардык эмес факторлорун турукташтыруу максатында Казакстан Республикасынын Президентинин тапшырмасы боюнча өкмөт тарабынан жактырылган. Ыкчам чаралардын кабыл алынышы өкмөттүн баа берүүсүнө ылайык азык-түлүк инфляциясын өтүп жаткан жылдын акырында 8,0 пайызга чейин төмөндөтүүгө өбөлгө түзөт.

2023-жылдарга АКШ экономикасынын өсүү болжолдоосу 0,5 жана 0,1 п.п., 3,8 жана 2,5 пайызга чейин жакшыртылган, тиешелүүлүгүнө жараша узак мөөнөттүү келечекте 1,8 пайыз деңгээлинде сакталган. АКШдагы жумушсуздук, аталган системанын жаңы баа берүүлөрүнө ылайык, 2021-жылы – 4,8 пайызды, 2022-жылы – 3,8 пайызды жана 2023-жылы – 3,5 пайызды түзөт.

Эл аралык валюта фонду АКШнын ИДӨсүнүн өсүшү боюнча 2021-жылга карата болжолдоосун 7,0 пайыздан 6,0 пайызга чейин төмөндөткөн, бирок 2022-жылга карата күтүлгөн көрсөткүчтөрдү 4,9 пайыздан 5,2 пайызга чейин жакшырткан.

Эл аралык валюта фонду 2021-жылы АКШдагы жумушсуздуктун деңгээлин 5,4 пайызда болот деп, ал эми 2022-жылы ал 3,5 пайызга чейин кыскарат деп болжолдогон.

Goldman Sachs инвестициялык банкы 2022-жылдын акырына чейин бюджеттик колдоонун кыскарышы жана коронавирус инфекциясынын таасири узакка созулгангандыгын эске алуу менен (2021-жылы – 5,7 пайыздан 5,6 пайызга чейин жана 2022-жылы – 4,4 пайыздан 4,0 пайызга чейин) керектөө чыгашаларынын жай калыбына келиши шартында АКШнын экономикалык өсүшү боюнча болжолдоолорун төмөндөткөн. Банк коронавирустун таасири узагыраак болорун жана айрым кызматтарга жана кыска мөөнөттүү колдонуудагы товарларга чыгашалар пандемияга чейинки деңгээлден төмөн бойдон каларын билдирген.

АКШнын федералдык резерв системасы базалык пайыздык ченди 0,00-0,25 пайыз деңгээлинде сактап келет жана эмгек рыногундагы шарттар максималдуу иш менен камсыз кылуу баа берүүсүнө шайкеш келген деңгээлге жеткенге чейин жана инфляциянын өсүшү 2,0 пайыз деңгээлинде болгонго чейин ушул деңгээлде чендердин бул диапазонун сактоону максатка ылайыктуу деп эсептейт.

ФРС 2021-жылга инфляция болжолдоосун 3,4 пайыздан 4,2 пайызга, 2022-жылы – 2,1 пайыздан 2,2 пайызга чейин жогорулаткан. 2023 жана 2024-жылдары инфляция тиешелүүлүгүнө жараша 2,2 жана 2,1 пайыз деңгээлинде күтүлүүдө.

Мындан тышкары, АКШнын федералдык резерв системасы 2021-жылдын ноябрынан тартып активдерди сатып алуу программасын ай сайын 15,0 млрд АКШ долларына кыскартуу башталгандыгы жөнүндө жарыялаган.

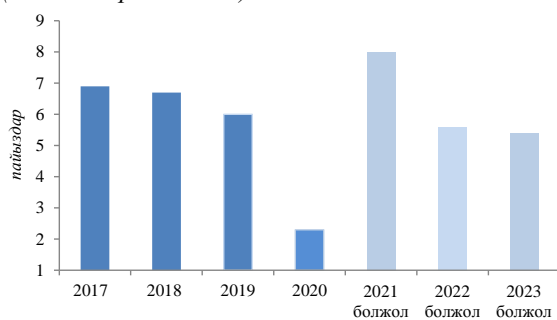
Экономикалык кызматташуу жана өнүктүрүү уюмунун да 2021-жылга АКШнын ИДӨсүнүн өсүш арымы боюнча болжолдоосу 6,9 пайыздан 6,0 пайызга чейин начарлаган, ал эми 2022-жылга 3,6 пайыздан 3,9 пайызга чейин жогорулаган.

Fitch эл аралык рейтинг агенттиги 2021-жылга АКШнын ИДӨсүнүн өсүш арымынын болжолдоосун 6,8 пайыздан 6,2 пайызга чейин төмөндөтүү жагына кайра карап чыккан.

Кытай

5.1.1.4-график. Кытайдын реалдуу ички дүң өнүмүнүн өсүшү

(жылга карата жыл)

Булагы; Кытай Эл Республикасынын Улуттук статистика бюросу, «Блумберг» МА

Экономисттер электр энергиясынын жетишсиздигинен жана кыймылсыз мүлк рыногунда абалдын начарлашынан улам Кытай экономикасынын 2021-жылга карата өнүгүүсү боюнча болжолдоолорун 8,0 пайызга чейин төмөндөткөн.

Кытай өкмөтүнүн 2021-жылга өлкөнүн ИДӨсүнүн өсүшү боюнча расмий болжолдоосу 6,0 пайыздан ашык, Bloomberg агенттиги боюнча эксперттердин ай сайын жүргүзгөн сурамжылоосу өлкө экономикасынын

өсүшүн 8,1 пайыз деңгээлинде күтүүлөрүн көрсөткөн, ЭВФ октябрь айында өз болжолдоосун 8,0 пайызга чейин төмөндөткөн, Goldman Sachs банкынын экономиканын өсүшү боюнча күтүүлөрү 7,2 пайыз деңгээлинде калыптанган. Standard and Poors' эл аралык рейтинг агенттигинин сентябрдагы болжолдоосу 8,0 пайызды түзгөн. Ошол эле учурда Кытай Эл Республикасынын энергетикалык көйгөйлөрүнүн алкагында экономиканы андан ары төмөндөтүү тобокелдиктери сакталып келет, алар кытай индустриясынын дээрлик жарымына таасирин тийгизүүдө.

Кытай эл өкүлдөрүнүн жалпы жыйыны тарабынан жактырылган Өлкө экономикасын 2021-жылы өнүктүрүү планына ылайык, өлкөнүн өкмөтү инфляциянын максаттуу көрсөткүчтөрүн 2021-жылы 3,0 пайыз деңгээлинде аныктаган.

ЭВФтин болжолдоолору боюнча, Кытайда инфляция 2021-жылы 2020-жылдагы 2,4 пайыздан 1,1 пайызга чейин басаңдайт, ал эми 2022-жылы - 1,8 пайызга, 2023-жылы - 1,9 пайызга чейин тездейт.

Bloomberg аналитиктери баалардын өсүшүн 2021-жылы 1,0 пайызга, 2022-жылы - 2,2 пайызга, 2023-жылы - 2,3 пайызга жогорулоосун болжолдоодо.

5.2. Орто мөөнөткө каралган болжолдоо

Кыргыз Республикасынын экономикасынын ачыктыгы ички потенциалды жогорулатуу жана өлкөнүн жалпы экономикалык өнүгүүсүн тездетүү үчүн дүйнөлүк геосаясий жана социалдык-экономикалык тенденциялардын маанилүүлүгүн аныктайт. Ушуга байланыштуу орто мөөнөткө болжолдоо мүмкүн болушунча учурдагы мезгилдин таасирлерин жана өбөлгөлөрүн эске алуу менен, анын ичинде дүйнөлүк изилдөө агенттиктеринин жана институттарынын эксперттик баа берүүлөрүнө жана болжолдоолоруна таянуу менен ишке ашырылат. Тышкы жана ички шарттардын белгисиздиги Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы тарабынан акча-кредит саясатын иштеп чыгууда ар кандай сценарийлердин моделин түзүү жана аларды талдоо аркылуу эске алынат.

2021-жылдын III чейрегинде Кыргыз Республикасынын экономикалык өсүшү 2020-жылдын II чейрегиндеги олуттуу төмөндөөдөн кийин биринчи жолу оң мааниде калыптанган, бул экономикалык жигердүүлүктүн акырындык менен калыбына келе баштагандыгын көрсөтүүдө. Айыл чарба секторунда сугат суусунун жетишсиздигинен, күйүүчү-майлоочу материалдарга баанын жогорулашынан жана келерки мезгилге тоюттун аз камдалышы менен шартталган өсүштүн олуттуу кыскаруу тобокелдиги сакталууда. Өтүп жаткан жылы «Кумтөр» алтын кенин казып алуу ишканасында алтын өндүрүүнүн пландуу кыскарышы болжолдонууда. Келтирилген факторлор кризиске чейинки деңгээлге чейин экономиканы калыбына келтирүү арымына ооздуктоочу таасирин тийгизет.

Кыска мөөнөттө энергия ресурстарына баанын бир баррель үчүн 70-75 АКШ доллары чегинде турукташуусу күтүлүүдө. Мунай баасынын туруктуу өсүшүнө карата тренддин негизги факторлорунун бири болуп дүйнөлүк суроо-талаптын калыбына келиши жана ОПЕК+ уюмунун чечимдери саналат. Эл аралык азык-түлүк рынокторунда аба ырайынын жагымсыз шарттарына жана түшүмдүүлүктүн төмөндөшүнө байланыштуу келерки жылдын башында улана турган негизги айыл чарба өсүмдүктөрүнө болгон баанын өсүшү байкалууда. Өнүккөн экономикаларда (АКШ, Европа бирлиги) акча массасын арттыруу жана масштабдуу фискалдык колдоо жагында дүйнөлүк товардык-чийки зат рынокторунда кошумча инфляциялык басым күтүлүүдө.

Орто мөөнөттүү мезгилде Россияда жана Казакстанда экономикалык жигердүүлүктүн туруктуу калыбына келиши болжолдонууда, бул эмгек мигранттарынын акча которууларынын таза агылып кирүүсүнө жана ата мекендик товарларга жана кызмат көрсөтүүлөргө тышкы жана ички суроо-талаптын жанданышына оң таасирин тийгизет.

Ошол эле учурда, өтүп жаткан жылы алтынды эске албаганда экспорт жана импорт тышкы суроо-талаптын жандануусунун алкагында, ошондой эле баанын өсүшүнө байланыштуу көбөйөт деп болжолдонууда.

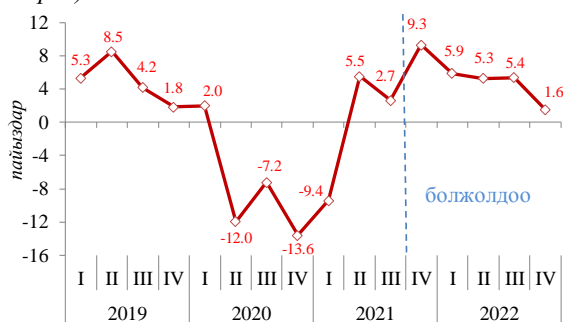
Жалпысынан алганда, эксперттердин баа берүүлөрүнө ылайык, болжолдонгон мезгилде өндүрүштүн терс ажырымы азаят, ИДӨнүн потенциалдуу өсүш арымына жетишүү 2022-жылдын акырында гана мүмкүн болот. Калыбына келтирүү белгилүү бир убакытты жана өлкөнүн өкмөтүнөн реформаларды талап кылат. Бардык шарттарды жана тобокелдиктерди эске алуу менен ИДӨнүн өсүш боюнча болжолдоосу мурдагы акча-кредит саясаты жөнүндө отчетко салыштырмалуу төмөндөтүлгөн.

Пандемия учурунда топтолгон каражаттар керектөө суроо-талабын шарттайт, бул экономикалык жигердүүлүктүн акырындык менен калыбына келиши менен бирге кошумча инфляциялык тобокелдиктерди жаратат. Мунун алкагында түзүлгөн айкын инфляция тең салмактуулук деңгээлинен кыйла ашат. Экономикалык агенттердин жогорку инфляциялык күтүүлөрүнөн кошумча басым белгиленген, ал өз кезегинде баанын орто мөөнөттүү максаттуу 5-7 пайыз деңгээлине жетүү мөөнөтүн узартат.

Соода боюнча өнөктөш өлкөлөрдүн экономикасын өнүктүрүүнүн белгиленген тенденцияларын, ошондой эле дүйнөлүк товардык-чийки зат рынокторундагы баанын динамикасын эске алуу менен, орто мөөнөттүү келечекте Кыргыз Республикасынын өнүгүүсүнүн негизги макроэкономикалык көрсөткүчтөрүнүн төмөнкүдөй болжолдоосу 2021-2022-жылдарга иштелип чыккан.

5.2.1-график. Реалдуу ички дүң өнүмдү болжолдоо

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

2021-жылдын III чейрегинде өлкөдөгү экономикалык жигердүүлүктүн басаңдашы, негизинен, Кумтөр кенинде алтын өндүрүүнүн кыскарышы жана айыл чарба секторунда өндүрүштүн төмөндөшү менен шартталган.

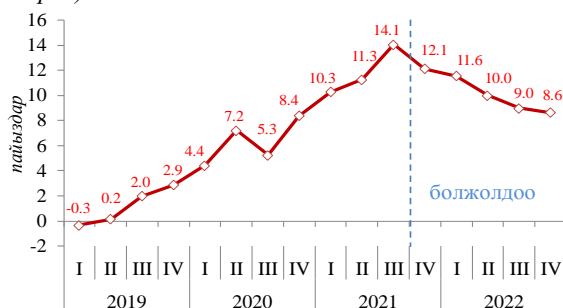
Өтүп жаткан жылдын жаз-жай мезгилиндеги жагымсыз климаттык шарттар, анын ичинде вегетация мезгилинде сугат суусунун жетишсиздиги айыл чарба тармагынын өсүш арымынын төмөндөшүнө өбөлгө түзгөн.

Базалык сценарийге ылайык

2021-жылдын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасынын ИДӨсүнүн өсүшү болжол менен 2,9 пайызды түзөрү күтүлүүдө (мурунку болжолдоого салыштырмалуу -0,1 п.п.). Ошол эле учурда 2021-жылы экономикалык жигердүүлүктүн өтө жай калыбына келүүсүнүн алкагында 2022-жылы салыштырмалуу орточо өсүш арымы болжолдонууда (болжолдоо 5,7 пайыздан 4,2 пайызга чейин төмөндөтүлгөн). «Кумтөр» ишканаларын эске албаганда, 2021-жылы Кыргызстандын экономикасынын өсүшү болжол менен 4,7 пайызды түзөрү күтүлүүдө, бул мурунку болжолдоодон 0,2 п.п. төмөн.

5.2.2-график. Инфляцияны болжолдоо

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде керектөө баа динамикасы ар кандай таасирлерден улам калыптанган. 2021-жылдын акырына карата инфляциянын негизги монетардык эмес факторлорунан болуп административдик баалардын жана тарифтердин (электр энергиясынын жана коомдук транспорттун тарифтери) жогорулашы жана айыл чарба өндүрүшүнүн олуттуу төмөндөшү саналат.

2021-жылы инфляция жылдын акырына карата (2021-жылдын декабры 2020-жылдын декабрына карата) 11,5 пайызды түзөрү күтүлүүдө. Демек, инфляциянын орточо деңгээли жыл жыйынтыгында 12,0 пайызга жакындайт. 2022-жылы орточо жылдык инфляция 9,0-10,0 пайыз деңгээлинде болжолдонуп, жылдын акырына карата бир орундуу көрсөткүчтөрдүн чегинде болушу күтүлүүдө. 2022-жылга карата болжолдоо тамеки заттарына, алкогольдук продукцияга акциздин жана коммуналдык кызматтарга тарифтердин жогорулашы жөнүндө божомолдорго негизделген.

2021-2022-жылдарга карата төлөм тендемнин болжолдоо¹

Отчеттук мезгилде төлөм тендемнин көрсөткүчтөрүнүн болжолдоосу айкын мезгилдин маалыматтарын жана соода боюнча өнөктөш өлкөлөрдүн, ошондой эле Кыргызстандын өнүгүүсүнүн такталган баштапкы шарттарын эске алуу менен кайра каралган. Жалпысынан, пандемиянын кесепеттери жана дүйнөлүк экономикалык өсүштүн туруктуулугу боюнча белгисиздиктин алкагында экономиканын бир калыпта калыбына келбеши жөнүндө божомолдор сакталып турат. Кыргызстандын экономикасы соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөргө караганда жай арымда өсөт деген божомолдор сакталууда.

Күндөлүк эсептин статьяларынын тартыштыгы мурда күтүлгөндөн аз калыптанып, ИДӨнүн 3,7 пайызын түзөт. Учурдагы болжолдоодо айкын мезгилдин тенденциялары эске алынган, ага ылайык товарлардын соода балансынын жана чет өлкөлүк инвесторлордун кирешелеринин болжолдоосу боюнча баа берүүлөр кайра каралып чыккан.

5.2.3-график. Күндөлүк операциялар эсеби боюнча болжолдоу маалыматтар (млн АКШ доллары)

Тышкы соода көрсөткүчтөрүнө дүйнөлүк баанын өсүшү менен бирге жеткирүү түйүндөрүнүн жай калыбына келүүсү дагы эле таасирин тийгизүүдө.

Айкын мезгилдин маалыматтарын эске алганда, 2021-жылга болжолдонгон экспорттун көлөмү 2020-жылдын деңгээлинен жогору болот. Өлкөнүн экспортуна олуттуу колдоо текстиль жана тигүү өнөр жайынын товарларын жеткирүү, ошондой эле региондогу тышкы суроо-талаптын жогорулашынын алкагында реэкспорттук позициялар

менен камсыз кылынат.

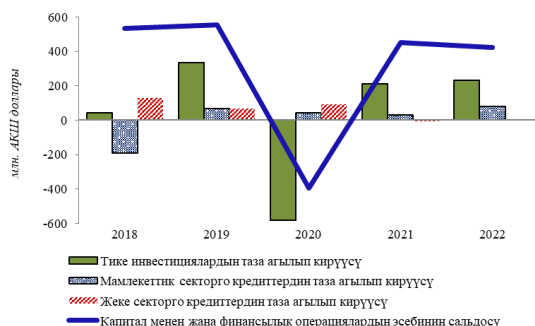
2021-жылга импорттун болжолдоосу олуттуу өзгөрүүлөргө дуушар болбостон, айкын мезгилдин маалыматтарына корректировкаланган. 2020-жылы төмөн базанын жана дүйнөлүк товардык рыноктордо баанын өсүш арымынын тездешинин алкагында импорттун нарктык көлөмүнүн өсүшү 39,6 пайызды түзөт. Импорттун өсүшү негизинен керектөө багытындагы товарлардын жана аралык товарлардын эсебинен күтүлүүдө. Өлкөгө энергия продуктуларын берүү көлөмүнүн өсүшү 49,1 пайыз деңгээлинде болжолдонууда, мында, башка товарлардын импорту, баа берүүлөр боюнча 38,0 пайызга өсөт.

Жеке трансферттердин түшүүлөрүнүн оң динамикасы жылдын акырына чейин сакталат. Жеке секторго трансферттердин таза агылып кирүүсүнүн өсүшү 15,5 пайыз деңгээлинде болжолдонууда, ал эми расмий трансферттердин түшүү көлөмү 2020-жылдын деңгээлинен төмөн калыптанат.

¹ Болжолдоо Улуттук банктын айкын мезгилге карата кошумча бааларын эсепке алуу менен түзүлгөн.

Эмдөө ишинин жай арымы жана чек арадан өтүү чектөөлөрүнүн сакталып жатышы өлкөнүн туризм тармагын толук калыбына келтирүүгө тоскоол болууда. Өз кезегинде транспорттук кызмат көрсөтүүлөр жүргүнчүлөрдү жана жүктөрдү ташуулардын жанданышы жана кызмат көрсөтүүнүн бул түрүнө баанын жогорулашы менен калыптанат.

5.2.4-график. Капитал менен операциялар жана финансылык эсеп боюнча болжолдуу маалыматтар
(млн АКШ доллары)

Финансылык эсеп жана капитал менен операциялар эсеби пандемиянын терс таасири алдында калууда, мындан улам, финансылык капиталдын аз агылып кириши жөнүндө божомолдор сакталууда.

Тике инвестициялардын таза агылып кирүүсүнүн жай өсүш арымы болжолдонууда. Мурдагыдай эле финансылык эсеп боюнча капиталдын түшүүсүнүн негизги көлөмү башка инвестициялардын эсебинен камсыз кылынат. «Башка инвестициялар» статьясынын сальдосу көбүрөөк өлчөмдө

ЭВФтин улуттук экономиканы колдоого багытталган бөлүнгөн каражаттарынын таасири астында түзүлөт. Жеке сектор тарабынан мурда алынган кредиттерди тейлөөнүн көлөмү жеке чет өлкөлүк инвестициялардын орточо агылып кирүүсү менен олуттуу деңгээлде кала берет.

2022-жылы күтүлүп жаткан төлөм тендемнинин көрсөткүчтөрүнүн динамикасы 2021-жылга төлөм тендемнинин көрсөткүчтөрүнүн каралып жаткан болжолдоолорунан улам калыптанган.

Мындан тышкары, жеткирүү процессинин бир аз жигерденүүсүнүн алкагында инфляциянын тездешине жана дүйнө экономикасынын өнүгүүсүндөгү белгиленген тенденцияларга ылайык, региондо экономиканын өнүгүүсү жагында божомолдор такталган. Күндөлүк операциялар эсебинин тартыштыгы 2022-жылы жогорулоосун улантып, ИДӨгө карата 7,7 пайызын түзөрү күтүлүүдө. Көрсөткүчкө соода балансынын жогорулап жаткан тартыштыгы, жеке трансферттердин агылып кириши боюнча оң динамика жана эл аралык кызмат көрсөтүүлөрдүн айрым түрлөрүнүн акырындык менен кайра жанданышы таасир этет.

Экономикалык жигердүүлүктүн өсүү мүмкүнчүлүгү өлкөнүн товар жүгүртүү көлөмүн жогорулатууга өбөлгө түзөт. Тышкы суроо-талаптын күтүлүп жаткан өсүшүнүн алкагында, алтынды эске албаганда, салттуу экспорттук позициялардын эсебинен экспорттун өсүшү 7,4 пайыз деңгээлинде болжолдонууда.

Өлкө экономикасынын өсүшү жана дүйнөлүк баа импорттук берүүлөрдүн көбөйүшүнө таасирин тийгизет, анын өсүшү 4,4 пайыз өлчөмүндө болжолдонууда. Ошентип, соода балансынын тартыштыгынын өсүшү 29,4 пайызды түзөт. Эмгек мигранттарынын акча которууларынын эсебинен күндөлүк трансферттердин оң динамикасы 2021-жылдын деңгээлинен 5,5 пайызга жогору болору болжолдонууда.

2022-жылы капитал менен операциялар жана финансылык операциялар эсеби боюнча чет өлкө капиталынын жетишсиз агылып кирүү тобокелдиги сакталууда. Тике чет өлкө инвестициялары жана жеке секторго башка инвестициялар капиталдын келип түшүүсүнүн олуттуу бөлүгүн камсыз кылуусу күтүлүүдө. Мамлекеттик сектордун милдеттенмелери жогорулайт. Буга чейин алынган ссудаларды жана насыяларды тейлөөнүн өсүш тенденциясы сакталат.

Кыргыз Республикасынын төлөм тендемнинин 2021-2022-жылдарга иштелип чыккан болжолдоосунда төмөнкү тобокелдиктер сакталат:

- дүйнөдө Covid-19 пандемиясына жана өлкөдөгү саясий кырдаалга байланыштуу белгисиздик;
- «Кумтөр» алтын кенин казып алууга жана башка баалуу металлдар кенин казып алуу жерлерине байланыштуу тобокелдиктер;
- мунай менен алтынга дүйнөлүк баанын волатилдүүлүгү;
- соода боюнча өнөктөш өлкөлөрдө экономикалык абалдын начарлашы;
- соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдүн алмашуу курсунун волатилдүүлүгү;
- мамлекеттик жана жеке секторлордун карыздарынын өсүшү.

1-тиркеме. Негизги макроэкономикалык көрсөткүчтөр

(эгерде башкасы көрсөтүлбөсө, өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек ичинде)

Көрсөткүчтөрдүн аталышы	Өлчөө бирдиги	2020				2021		
		I ч.	II ч.	III ч.	IV ч.	I ч.	II ч.	III ч.
1. Суроо-талап жана сунуш¹ <i>(эгерде башкасы көрсөтүлбөсө, реалдуу өсүш арымы)</i>								
Номиналдык ИДӨ, чейрек ичинде	млн сом	117 073,2	124 716,3	173 357,9	183 197,1	118 362,0	152 382,0	214 929,2
ИДӨ	%	2,0	-12,0	-7,2	-13,6	-9,4	5,5	2,7
Кумтөрдү эске албаганда, ИДӨ	%	1,4	-14,3	-7,6	-12,3	-4,5	11,6	3,5
Ички керектөө	%	3,7	-24,0	-12,1	-2,3	-1,6	24,0	
Инвестициялар	%	-23,7	-33,1	-16,9	-22,5	-17,6	103,1	
Таза экспорту	%	-16,3	-74,0	-26,8	1,2	19,6	377,8	
<i>ИДӨнүн өндүрүүсү:</i>								
Айыл чарба	%	1,3	0,8	1,0	1,4	0,9	1,5	-8,6
Өнөр жай	%	3,8	-3,2	-8,8	-18,9	-17,9	-5,6	6,4
Курулуш	%	-2,5	-12,7	-5,7	-25,6	-19,8	-10,3	0,1
Кызмат көрсөтүү	%	1,7	-17,9	-10,8	-10,6	-5,5	14,5	7,8
анын ичинде соода жүргүзүү	%	3,4	-31,2	-16,0	-15,4	-12,1	35,9	12,0
2. Баалар²								
Керектөө баа индекси (КБИ)	%	104,4	107,2	105,3	108,4	110,3	111,3	114,1
Керектөө баа индекси (КБИ), мезгилдин акырына карата жылдык	%	105,9	105,8	105,4	109,7	110,2	114,2	113,5
Базалык КБИ	%	103,5	105,8	105,3	108,1	110,1	110,6	113,0
<i>КБИ, товарлар жана кызмат көрсөтүүлөрдүн негизги топтору боюнча:</i>	%							
Азык-түлүк товарлары	%	108,1	113,4	109,7	115,4	117,9	117,3	121,5
Азык-түлүктөн башка товарлар	%	100,9	102,1	101,6	102,0	103,7	106,4	108,6
Алкоголдук ичимдиктер, тамеки	%	104,2	105,3	105,7	106,3	106,0	108,3	110,4
Тейлөө	%	101,0	101,0	100,0	102,3	103,3	104,1	105,0
<i>КБИ, мүнөздөмөсү боюнча классификациялоо:</i>								
Акциздик товарлар	%	103,1	103,3	102,8	103,4	102,1	102,3	115,5
Жөнгө салынуучу баа	%	102,7	102,7	102,8	102,8	102,7	102,7	101,8
Инфляциянын рыноктук деңгээли	%	100,8	101,9	101,3	102,6	101,0	102,2	106,8
3. Тышкы сектор³ <i>(ИДӨ карата пайыздарда)</i>								
Соода балансы	ИДӨгө карата %	-27,6	-22,2	-18,3	-18,7	-19,9	-19,0	-22,9
Күндөлүк операциялар эсеби	ИДӨгө карата %	-9,0	-4,0	0,4	4,9	4,0	6,0	1,4
Товарлар жана кызмат көрс. экспорту	ИДӨгө карата %	34,7	34,2	33,4	31,8	31,2	40,6	39,9
Товарлар жана кызмат көрс. импорту	ИДӨгө карата %	61,5	56,2	53,0	52,8	53,9	62,2	65,6
4. АКШ долларынын алмашуу курсу (бир мезгилдин акырына карата)	сом	80,8100	75,9887	79,6000	82,6498	84,7792	84,6640	
5. Монетардык сектор								
Улуттук банктын эсептик чени, мезгилдин акырына карата	%	5,00	5,00	5,00	5,00	5,50	6,50	7,50
"Өвернайг" депозити боюнча чен, мезгилдин акырына карата	%	2,75	2,75	2,75	2,75	3,25	4,25	5,25
"Өвернайг" кредити боюнча чен, мезгилдин акырына карата	%	5,75	5,75	5,75	5,75	6,00	7,00	8,00
Банктар аралык кредит рыногундагы орточо алынган пайыздык чендер, чейрек ичинде	%	3,55	3,85	3,79	3,79	4,15	5,30	6,50
<i>анын ичинде:</i>								
РЕПО бүтүмдөрү боюнча	%	3,55	3,85	3,97	3,84	4,15	5,30	6,50
улуттук валютада кредиттер боюнча	%	-	-	-	-	-	-	-
чет өлкө валютасында кредиттер боюнча	%	-	-	2,50	2,50	-	-	7,00
7 күндүк нота боюнча орточо салмактанып алынган кирешелүүлүк, мезгилдин акырына карата	%	3,97	3,95	3,95	4,01	4,50	5,26	6,08
14 күндүк нота боюнча орточо салмактанып алынган кирешелүүлүк, мезгилдин акырына карата	%	4,15	4,32	4,20	4,50	5,03	5,64	6,50
28 күндүк нота боюнча орточо салмактанып алынган кирешелүүлүк, мезгилдин акырына карата	%	4,31	4,52	4,37	4,62	5,15	6,12	6,87
91 күндүк нота боюнча орточо салмактанып алынган кирешелүүлүк, мезгилдин акырына карата	%	4,48	4,65	4,70	4,70	5,45	5,43	7,45
182 күндүк нота боюнча орточо салмактанып алынган кирешелүүлүк, мезгилдин акырына карата	%	-	-	-	-	-	-	-
Акча базасы	%	13,6	24,1	28,3	24,8	24,2	10,7	6,6
Банктардан тышкаркы акчалар (M0)	%	14,9	26,9	31,7	29,3	23,7	9,2	5,8
Акча топтому (M1)	%	14,0	24,4	28,4	24,7	22,9	12,4	12,3
"Тар" мааниде колдонулуучу акча массасы (M2)	%	15,9	23,1	24,9	20,5	18,9	12,0	11,7
Акча массасы (M2X)	%	16,7	21,7	21,0	23,9	18,6	16,9	16,2

¹ Улуттук Статистика Комитетинин маалыматы боюнча Кыргыз Республикасынын Улуттук Банктын эсептик көрсөткүчтөрү

² Булагы: Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети

³ ИДӨгө карата катыш акыркы төрт чейректи камтыган өзгөрүлмө жылдык маалыматтардын негизинде эсептелген. III-чейректин алдын ала алынган маалыматтары.

2-тиркеме. Глоссарий

Базалык инфляция – бул, баанын кыска мөөнөттүү, түзүмдүк жана сезондук өзгөрүүлөрүн эске албаган инфляция: инфляция көрсөткүчүн эсептөөдөн сезондук, тышкы факторлор жана административдик белгиленген тарифтер менен шартталган товарларга баанын өсүшү алынып салынат.

Мамлекеттик казына векселдери (МКВ) – Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн кыска мөөнөттүү (3, 6 жана 12 айлык) дисконттук мамлекеттик баалуу кагаздары. Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги МКВ эмитенти болуп саналат. МКВ Улуттук банк тарабынан өткөрүлгөн аукциондор аркылуу жума сайын жайгаштырылат. Аукциондорго тике катышуучулар катышуу укугуна ээ. Юридикалык жактар сыяктуу эле, жеке адамдар да Кыргыз Республикасынын МКВ ээсинен боло алышат. Чет өлкө инвесторлорунун МКВ рыногуна кирүү мүмкүнчүлүгү чектелген эмес. МКВнын экинчилик рыногундагы бүтүмдөр Улуттук банктын автоматташтырылган тоорук системасы аркылуу жүзөгө ашырылат, ал катышуучуларга өз жумуш ордуларынан МКВны сатып алуу/сатуу боюнча операцияларды ишке ашырууга мүмкүнчүлүк берет.

Мамлекеттик казына облигациялары (МКО) – Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн пайыздык кирешеси (купон) менен, ошондой эле жүгүртүү мөөнөтү бир жылдан жогору болгон узак мөөнөттүү мамлекеттик баалуу кагаздары. Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги МКО эмитенти болуп саналат. Улуттук банк МКОнун чыгарылыштарын тейлөө боюнча башкы агент болуп саналат.

Акча базасы – Улуттук банктын жүгүртүүгө чыгарылган нак акча боюнча милдеттенмеси жана Улуттук банктын башка депозиттик корпорациялар алдындагы улуттук валютадагы милдеттенмеси.

Акча топтому – ликвиддүүлүк деңгээли боюнча классификацияланган акча массасы: M0; M1; M2; M2X.

M0 – банктардан тышкаркы нак акча.

M1 – M0 + резиденттердин улуттук валютадагы которулма депозиттери.

M2 – M1 + резиденттердин улуттук валютадагы мөөнөттүү депозиттери.

M2X – M2 + резиденттердин чет өлкө валютасындагы эсептешүү (күндөлүк) эсептери жана депозиттери.

M2X акча топтомуна камтылган депозиттер – жеке адамдардын жана юридикалык жактардын депозиттери, ошондой эле башка финансы-кредит мекемелеринин депозиттери, мында Өкмөттүн жана резидент эместердин депозиттери алынып салынат.

Башка депозиттик корпорациялар – борбордук банктан башка, бардык финансылык корпорациялар-резиденттер, финансылык ортомчулук алардын ишинин негизги түрү болуп саналат жана алар кеңири мааниде колдонулуучу акча массасынын (M2X) улуттук аныктамасында камтылган милдеттенмелерди чыгарышат.

Долларлашуу – өзүнүн улуттук валютасына ээ өлкөнүн ички акча жүгүртүүсүндө АКШ долларынын кеңири колдонулушу.

Инфляция - белгилүү бир убакыт аралыгында баалардын жалпы деңгээлинин өсүш тенденциясы, ал товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр куржунунун үй чарбаларынын керектөө чыгашаларынын түзүмүндө салмактанып алынган наркын эсептөөнүн 42

негизинде өлчөнөт. Кыргыз Республикасында инфляция деңгээлин мүнөздөгөн көрсөткүч болуп керектөө баа индекси саналат.

Номиналдуу эффективдүү алмашуу курсунун индекси (НЕАК) – бул, номиналдуу алмашуу курсунун салмактанып алынган орточо маанисин түшүндүрөт. Анда кароого алынып жаткан өлкөдө орун алып турган баанын соода боюнча өнөктөш өлкөлөрдөгү баага карата өзгөрүү тенденциясы эске алынбайт.

Керектөө баа индекси – керектөөчү тарабынан өндүрүштүк эмес максатта сатылып алынган товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр топтомунун наркынын өзгөрүүсү чагылдырылат. Бул көрсөткүч инфляцияны өлчөө ыкмаларынын бири болуп саналат, ал калк тарабынан керектелген негизги товарлар куржунунун баасына салыштырууга негизделген жана чогуу алгандагы керектөөдө бул товарлардын салыштырма салмагына ылайык салмактанып алынган.

Реалдуу эффективдүү алмашуу курсунун индекси (РЭАК) – бул номиналдуу эффективдүү алмашуу курсунун, соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдө орун алып турган баанын салыштырмалуу өзгөрүүсүнө ылайык келген өлчөмгө корректировкаланган, орточо салмактанып алынган маанисин түшүндүрөт. РЭАК өлкө валютасынын соода боюнча алдыңкы өнөктөш өлкөлөрдүн валюталарына карата салмактанып алынган реалдуу алмашуу курстарын эсептөөнүн негизинде аныкталат.

Core CPI индекси – бул азык-түлүк товарларына, электр энергиясына, газга жана отундун башка түрлөрүнө карата наркты эске алуусуз баалар.

Ноталар – бул Улуттук банк тарабынан жүгүртүүгө чыгарылган дисконттук баалуу кагаздар. Улуттук банктын Акча-кредиттик жөнгө салуу комитетинин чечими боюнча, ноталар 7 күндөн 364 күнгө чейинки мөөнөткө чыгарылат. Ноталар боюнча максималдуу кирешелүүлүк аукцион өткөрүлгөн күнгө карата аныкталган эсептик ченге барабар өлчөмдө белгиленет.

Репо шарттарындагы операция – келечекте белгилүү бир күнү, алдын ала макулдашылган баада кайра сатуу/сатып алуу милдеттенмеси менен экинчилик рыногунда мамлекеттик баалуу кагаздарды сатып алуу/сатуу операциясы

Төлөм теңдеми – резиденттер жана резидент эместер ортосунда белгилүү бир мезгил ичинде ишке ашырылган экономикалык операциялардын суммардык түрүн чагылдырган отчет.

Төлөм теңдеминин сальдосу – чет өлкөлөрдөн түшүүлөр менен чет өлкөлөргө төлөмдөр ортосунда келип чыккан айырма

Соода балансынын сальдосу – экспорт жана импорт наркы ортосунда келип чыккан айырма.

Эсептик чен – бул, акча кредит саясатынын инструменти, ал борбордук банк тарабынан белгиленген пайыздык ченди билдирет жана экономикада акча ресурстарынын наркын аныктоодо базалык багыт берүүчү катары кызмат кылат.

3-тиркеме. Кыскартылган сөздөрдүн тизмеси

АӨБ	Азия өнүктүрүү банкы
АКШ	Америка Кошмо Штаттары
БАЭ	Бириккен Араб Эмираты
ЕАЭБ	Евразия экономикалык бирлиги
ЕБ	Европа бирлиги
ИДӨ	ички дүң өнүм
КБИ	керектөө баа индекси
МКВ	мамлекеттик казына векселдери
МКО	мамлекеттик казына облигациялары
НЭАК	номиналдуу эффективдүү алмашуу курсу
ОПЕК+	Мунайды экспорттоочу өлкөлөр уюму
П.п.	пайыздык пункт
РЭАК	реалдуу эффективдүү алмашуу курсу
УСК	Улуттук статистика комитети
ФРС	АКШнын федералдык резерв системасы
ФОб	экспорттоочу өлкөнүн чек арасындагы баа (Free on Board)
ЭВФ	Эл аралык валюта фонду
COVID-19	коронавирус инфекциясы 2019-nCoV (COrona VIRus Disease 2019)
FAO (ФАО)	Food and Agricultural Organization of the United Nations